

המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבשיץ

רחוב התיכון 39, נווה-שאנן, ת.ד. 9288, חיפה 31092
gideonbe@012.net.il

בס"ד, תשרי תשס"ז, אוקטובר 2006

**ביטאון פורום שמירת
זיכרון השואה
והמאבק באנטישמיות**
גיליון מספר 10

עורך: גדעון רפאל בן מיכאל

**מסעות בני הנוער לפולין
דברים, הגיגים, שירים, ציורים ותמונות
של המשתתפים במשלחות**

תלמידי ביה"ס אורט קרית ביאליק בכניסה לאושוויץ

תוכן הענינים

עמודים

- פתח דבר 5-3
- תלמידים מבטאים את רגשותיהם וחוויותיהם 39-7
- תלמידים מספרים על סבים וסבתות שעברו את תלאות השואה
לקראת המסע לפולין 48-40
- דברי אנשי עדות שהשתתפו במשלחות 52-48
- מכתבי הורים לילדיהם לקראת המסע לפולין 55-52
- דברי מחנכים ומנהלי בתי-ספר לתלמידים היוצאים לפולין 65-55
- מקורות 66-65

פתח דבר

לחברי פורום שמירת זיכרון השואה והמאבק באנטישמיות, הifen והמרכזה!

"שמעו זאת הזקנים והאזינו כל יושבי הארץ, ההייתה זאת בימיכם ואם בימי

אבותיכם: עלייה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם לבניהם לדור אחר". [יואל א,ב]

* * * * *

בעת כהונתי כמנהל מינהל חברה ונוער במשרד החינוך, מחוז חיפה, הייתי אחראי למתן אישורים למשלחות בתי הספר שיצאו לפולין. עקבתי אחרי הכשרת המורים והתלמידים לקראת נסיעתם וקיבלתי היזון חוזר בהגיעם חזרה מפולין.

התלמידים חזרו "שונים" מפולין. הם רכשו חוויות רגשיות מהותיות, שהיוו נדבך חשוב בעיצוב אישיותם הערכית. אין זו תחושת לב. כאשר עיינתי בדברים שהתלמידים כתבו ויצרו לאחר מסעם לפולין, חשבתי, שמן הראוי שאביא את דבריהם המרגשים לכלל הציבור.

בגיליון זה, אני מביא רק קמצוץ ממה שהתלמידים כתבו וייצרו וזאת כדי שתתרשמו מסערת הרגשות שהם עברו ומידת רגישותם בעת כתיבת דבריהם. שילבתי גם דברים שכתבו אנשי העדות שהצטרפו למשלחות התלמידים, דברי מחנכים ומכתבים שכתבו הורים לילדיהם.

כך התחילה היציאה לפולין....

נסיעת קבוצות הנוער הראשונות לפולין היתה בשנת 1983 במסגרת האירועים לציון 40 שנה למרד גטו ורשה. הגורם המוביל במפעל זה היו התנועות הקיבוציות – התנועה הקיבוצית המאוחדת (התק"ם) והקיבוץ הארצי. כבר עם שובה של המשלחת הראשונה היה ברור שמדובר במהלך חינוכי מורכב ועמוק בעל עוצמה רגשית, ובתק"ם הוחלט להמשיך במפעל.

בסוף שנות ה-80 ביקר בפולין מר עודד כהן, אז מנהל מינהל חברה ונוער במשרד החינוך, כאורח עמותת קורצ'אק. ביקור ראשון זה היה ציון דרך חשוב בחיבור בין משרד החינוך ובין המפעל של משלחות בני נוער לפולין.

בשנת 1988 ביקר בפולין שר החינוך והתרבות דאז, יצחק נבון, ועם שובו הורה לעודד כהן, לתכנן ולבצע תוכנית חינוכית ניסיונית שבמרכזה סיור של בני נוער בפולין. כבר באותה שנה יצאו לפולין המשלחות הראשונות של בני נוער מטעם משרד החינוך. כך התחיל התהליך של יציאת משלחות בני נוער לפולין. המפעל קיבל את השם: "את אחיי אנוכי מבקש".

עודד כהן שכיהן גם כסמנכ"ל משרד החינוך הקים את מינהלת פולין במסגרת מינהל חברה ונוער. מאז הקמתה של המינהלת ועד היום עומד עד בראשה יוסי לוי. הוא וצוותו מרימים את המשא הכבד הזה וזאת בנוסף לתפקידיהם הייעודיים במשרד החינוך.

הנסיעה לפולין חשובה, אך עלינו לדעת שרק מעטים מכלל הנוער בישראל יוצאים לפולין. בשנת הלימודים תשס"ו [2005-6] יצאו למסע "את אחיי אנוכי מבקש" כ- 25,000 תלמידי כיתות יא ו-יב בלבד מתוך אוכלוסייה של כ-178,000 תלמידי כיתות יא ו-יב בחינוך העברי במדינת ישראל [לפי השנתון הסטטיסטי], המהווים כ- 14% מסה"כ השנתון.

חשוב להדגיש כי הידע בנושאי השואה נרכש בבתי הספר, בימי עיון וסמינרים המתקיימים במכונים להנחלת זיכרון השואה הפרושים ברחבי הארץ ובקריאת ספרות בנושאי השואה.

להלן מטרות מסע בני הנוער לפולין כפי שפורסמו בחוזר המנהל הכללי של משרד החינוך:

א. להכיר את עושרם הרוחני והתרבותי ואת מלוא היקפם וחיוניותם של החיים היהודיים בפולין לפני מלחמת העולם השנייה על ידי ביקור באתרים ומפגש עם השרידים של החיים היהודיים הפזורים ברחבי פולין.

ב. לחוש ולנסות להשיג את משמעותם, את עומקם ואת היקפם של החורבן והאובדן של היהודים שנרצחו ושל היהדות שנעקרה.

ג. להכיר את עיקרי האידאולוגיה הנאצית, לעמוד על המניעים ועל הנסיבות שהביאו לעלייתה ולמעשים של אכזריות ובהמיות שלא היו כמותם בהיסטוריה האנושית; לעמוד על יסודותיו של המשטר הטוטליטרי שבמסגרתו הכריזה גרמניה הנאצית מלחמת שמד נגד העם היהודי ורצחה שליש מבני עמנו וכן ביצעה פשעים אחרים נגד האנושות ולהפיק מכך הן את הלקח הלאומי של הצורך במדינה היהודית ריבונית וחזקה והן את הלקח האוניברסאלי של החובה לשמור ולהגן על הדמוקרטיה ולהיאבק נגד כל צורה של גזענות.

ד. להכיר ולהעריך את מלוא המשמעות של עמידתם האמיצה ומאבקם חסר התנאים והסיכונים של היהודים שיצאו להילחם בצורר ובכוונתו הזדוניות.

ה. לחזק את הקשר של הצעירים הישראלים עם עברם הקיבוצי-היהודי, להעמיק את הזדהותם עם גורלו של העם היהודי ולחזק את ההרגשה ואת ההכרה בדבר המחויבות האישית להמשכיות החיים היהודיים ולקיומה הריבוני של מדינת ישראל.

ו. להכיר ולהבין את מורכבות היחסים בין היהודים לפולנים לאורך ההיסטוריה המשותפת של שני העמים, על הצדדים החיוביים והשליליים שלהם, ולהבין את תולדות יהודי פולין ומורשתם גם על רקע ההיסטוריה והתרבות הפולנית.

ז. להביא לליבון ולבירור מחודש של מושגים, של הנחות יסוד ושל דפוסי חשיבה הקשורים בתולדות ישראל, בהתנהגות היהודית בשואה, בערכי הציונות, ביחסים של יהודים ולא יהודים ובקנייני המוסר וההומניזם.

ח. לאפשר לבני הנוער לפעול הלכה למעשה לשיקום, לשיפוץ, לניקוי ולשימור אתרים ושרידים יהודיים הפזורים ברחבי פולין.

* * * * *

לקראת יום השואה, שנת תש"ן - 1990, יצאתי עם בני נוער לפולין במסגרת המפעל "את אחיי אנוכי מבקש" מטעם משרד החינוך.

החלטתי לקחת עמי לפולין צילום של "הגדת פסח- הגדת השואה", שכתבה טובי טרקלטאוב ונמצאת בתערוכה ויזואלית של המכון ללימודי השואה בחיפה.

"ההגדה" מביאה בתמציתיות את גודל הגבורה והעמידה היהודית בשואה וכיצד ניתן היה לשמור במחנות על צלם אלוקים ועל חיוניות יהודית בשואה. [בגיליון 6 ניתן לקבל מידע מפורט על "ההגדה"]

ההגדה ליוותה אותי ב"מיידאנק", ב"טרבלינקה", בקברות האחים "בטיקוצ'ין", באתרים של גטו וארשה, ב"קרקוב היהודית" ב"חצר גור", בבתי קברות יהודיים, באתרי הנצחה של קהילות יהודיות שנכחדו בשואה ולבסוף הגעתי עמה למחנה "אושויץ - בירקנאו".

בעת הטכס המרכזי שקיימנו עם התלמידים על הריסותיה של אחת המשרפות ב"אושויץ - בירקנאו", לקחתי את ההגדה לידי ולפני תפילת הקדיש ושירת התקווה, סיפרתי לתלמידים את תולדותיה של הגדה זו. אמרתי לתלמידים, שהחלטתי להביא דווקא הגדה זו לכאן - לגיא ההרגה, כי יש בה מסר. טובי מסמלת בעיני את הגבורה הרוחנית של העם היהודי בשואה. אפשר לפגוע בגוף. את הנפש את הנשמה את הזהות היהודית לא ניתן לקחת.

המשכתי ואמרתי לתלמידים: במקום זה, במעמד התייחדות והזיכרון, אני רוצה לומר לטובי, קבל עם ועולם. תפילתך נענתה. הוקמה מדינת ישראל. עם ישראל חי.

עתה, כאשר נשיר את ההמנון הלאומי - ה"התקווה". זכרו, כי מורשתנו היהודית היא מקור כוחנו ועוצמתנו. כמו שכתוב בהמנון שלנו:

**"כל עוד בלבב פנימה
נפש יהודי הומייה"**

מחרתיים נחזור ארצה-לארץ ישראל, "ולפאתי מזרח קדימה עין לציון צופיה" כשנגיע ונחזור לחיי השגרה, תגדל מחויבותנו לקיום העם, המדינה ומורשתנו היהודית-ציונית. אין לנו מקום אחר, זולת ארץ-ישראל. עליכם מוטלת המשימה למילוי התקווה.

**"התקווה שנות אלפיים להיות עם חופשי בארצו,
ארץ ציון ירושלים".**

* * * * *

את הביטאון יש לקרוא קמעה...קמעה... אפשר לדלג ולחזור. הבאתי בביטאון רק מבוחר דברים, שנבחרו על פי בחירתי האישית ונראים לי כמייצגים את מפעל המשלחות לפולין.

גדעון רפאל בן מיכאל

עורך הביטאון

יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה

בְּתִרְמִיל הַזְכֻּרוֹת עַל כֶּתֶפַי,
 וּבִמְקַל תִּקְוָה בְּיָדַי,
 יוֹדַע אֲנִי מֵהֵיכָן אֲנִי בָּא!
 וּמֵתוֹךְ תִּקְוָה וּמִרְדָּה
 אֲנִי מִבְּקֵשׁ לִדְעַת
 לֹאן אֲנִי הוֹלֵךְ

ק. צטניק

[ביה"ס התיכון בליך, רמת גן הכין כרזה זו]

תלמידי ביה"ס "אוהל שם" רמת גן בעת הטקס בטרבלינקה

תלמידים מבטאים את רגשותיהם וחוויותיהם

השריד היהודי/ רויטל וינר – טרבלינקה, אוקטובר 2004
תלמידת כיתה יב, ביה"ס למדעים ואומנויות, ירושלים, תשס"ה

יושבת כאן מול אלפי קהילות,
קהילות של יהודים שהושמדו.

הן הושמדו עד האיש האחרון.
כמעט.

כי כמעט לכל קהילה יש את האדם שלה,
הקבוצה, אלו ששרדו, ניצלו, ברחו.

אני מקווה שלכל קהילה באמת נשאר שריד,
אך מה שבטוח, לקהילה היהודית נשאר שריד!

כי כל יהודי ששרד, הוא חלק מקהילה יהודית שלמה,
קהילה שהנאצים ניסו להשמיד, אך לא הצליחו.

הנאצים לא הצליחו להשמיד את כולנו,
כי כולנו ביחד היינו חזקים.

וגם אם לכל ניצול וניצול,
יש את הסיפור שלו,
כל הסיפורים יחד, משולבים לפאזל אחד,
שמשותף לכל העם היהודי,
וזהו סיפור על מלחמה,
על אומץ,
על העזה.

סיפור על גבורה.

זכות היסטורית/ עודי חדד, כיתה יא ביה"ס למדעים ואומנויות ע"ש רוטנברג, רמת השרון

אנו, הנוער של היום, זכינו בזכות ההיסטורית להיות הדור האחרון שבאמת יכול היה לפגוש ולשוחח ממקור ראשון עם ניצולי מחנות ההשמדה. נוכחנו לדעת שאת הסבל הבלתי נתפס הזה חוו אנשים בשר ודם – דבר שקשה להיווכח בו רק מתוך סיפורים. רק העדות ממקור ראשון העבירה לנו בצורה המוחשית ביותר את תחושות הסבל והאימה שעברו אותם ניצולים, כאשר פסענו עמם על אותה אדמה ארוורה. לדורות הבאים יהיה קושי להבין ולהפנים את רמת האכזריות שאליה יכולים להגיע עמים שלמים ולכן ניתנה בידינו הזכות והחובה המוסרית להעביר לדורות הבאים את שסיפורו לנו אותם אודים מוצלים מאש, על-מנת שלעולם לא נרדם על המשמר – כמו באותם זמנים נוראים.

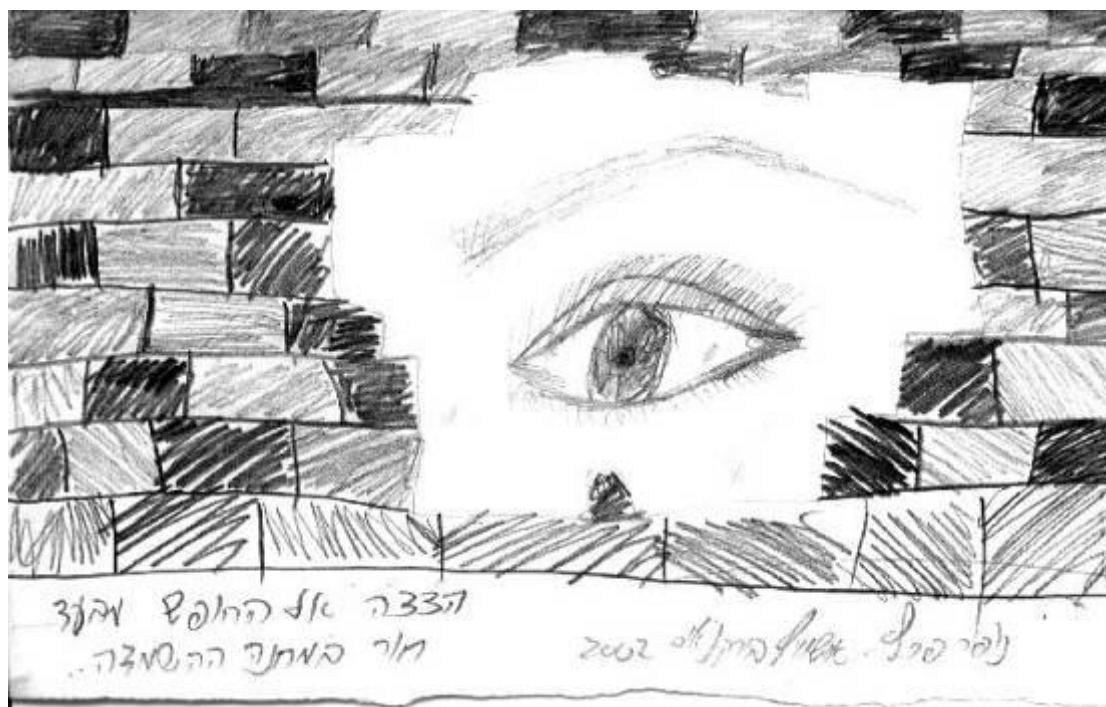
כשעם ישראל היה חסר בית, מפוחד בתפוצות הגולה – הוא הפך למטרה נוחה לבני העוולה, בלי יכולת כמעט להגן על עצמו.

מעשי טבח וזוועות נגדנו היו מתבצעות תכופות עד נקודת השפל הנוראה ביותר. אין מרגש יותר מלצעוד במקומות אלו כשאתה בא ממדינה עצמאית וחזקה, שבה כל נפש יהודית יכולה למצוא מקלט ולקבל את הזכות להגן על עצמה. כל עוד קיימת מדינת ישראל – זוועות כאלו לא יתרחשו עוד. רק שם, בפולין, אתה מבין את גודל האחריות שיש לנו בהמשך קיומה של מדינת ישראל ואחדות העם היהודי.

הייתי רוצה להוסיף מפרשת שלח - פרשת המרגלים, המגוללת בתוכה את כל הטרגדיה של העם היהודי. מסופר בה על 12 מרגלים שנשלחו לארץ ישראל על מנת לתור אותה ולראות את כוחות האויב שחונים שם. רוב המרגלים חזרו עם הודעות כזב על עוצמת האויבים שעלינו ללחום בהם ושלא נוכל להתגבר עליהם. כידוע – רוב עם ישראל הלך אחריהם ובכה שהוא רוצה לחזור למצרים – לסיר הבשר. רק מיעוט קטן התעקש ואמר: הגענו עד הלום וה' היה בעזרנו ואנו כה קרובים לפתח הארץ המובטחת, ארץ זבת חלב ודבש, וכבר נצחנו עמים גדולים יותר – כך גם נגיע בעזרת ה' למנוחה ונחלה בארץ הזו. אך רוב העם היה בשלו, וכשלבסוף התחרטו – היה כבר מאוחר מדי ועם ישראל נדון לעוד 40 שנה במדבר עד שקם דור חדש.

חובה עלינו להיות תמיד אותו מיעוט שבאמת מבין מה זה להיות עם חופשי ולא לחיות תחת שלטון זר, אשר מזכה אותו ולא נותן לו חופש דת ואמונה. חובה עלינו לזכור לעולם ועד כמה רע היה לנו במצרים ובגלות אירופה.

לסיכום, לפני נסיעתי לפולין, התמרמרתי על הכחשת השואה בידי עמי העולם. לאחריה, תחושה זו נעלמה כמעט כליל, והתעצמה חשיבות העברת זיכרון השואה לדורות הבאים. אין לשכוח את לקחי השואה, שאותם אנשים – בסבלם הטהור וכאבם החף מכל פשע – העבירו לנו כמורשת דורות. לכן, רוצה אני לחזור ולהדגיש את חשיבות הזכות שניתנה לנו שנועדה לשימור המורשת היהודית – שהיא בעצם לא רק עברנו אלא גם עתידנו – "כי עם שאינו יודע את עברו עתידו דל ולוט בערפל".

ציירה לאחר המסע לפולין: נופר פרץ, ביה"ס המקיף "רוגוזין", קרית אתא

דפנה פטישי, כיתה יא ביה"ס למדעים ואומנויות ע"ש רוטנברג, רמת השרון

בכיתי. בכיתי באושוויץ, בכיתי בפלשוב וסביר להניח שאבכה גם עכשיו.

אני עומדת מול המראות המזעזעים האלה מדי יום, וכל פעם אני נדהמת מחדש עד כמה קרים, חסרי רגש אנושי או לב, רוצחים בדם קר היו בתקופת המלחמה. מהי רמת השפל הנמוכה ביותר שאליה ניתן להגיע.

כשאני עומדת אני שקטה, שותקת, המומה. אין מילים לבטא או לתאר את המוח הריק ממחשבות, המסרב להאמין להכיר במציאות.

כשאני עומדת עם חולצת המשלחת הלבנה בסיומו של הטקס ושרה את התקווה, אני בוכה, אני נשברת. רק אז אני מרגישה שלמרות העמידה הזקופה, אני מתכווצת מבפנים, אני נעלמת, מתמוטטת, שוקעת.

ואז מופיע עודד, כמו מלאך ונטע, והם מחבקים אותי באהבה, עוטפים אותי בחום ובהזדהות כמו נקודת אור בחשיכה כמו כוכב זוהר בשמים. מזכירים לי כמה חשוב מה שאני עושה, מה שאנחנו עושים, כשאנחנו באים לזכור – לזכור ולעולם לא לשכוח.

קרן פלז, כיתה יא 8 ביה"ס למדעים ואומנויות ע"ש רוטנברג, רמת השרון

ביום שהיינו שם,

ביום שהיינו שם, הכל היה כתמול שלשום:

פסי רכבת, מסילה דוממה,

עצים וביתנים,

קפואים בדממה.

ביום שהיינו שם, השמש עזבה את השמיים.

את מקומה תפסו עננים קודרים וזועמים ברועם, המנסים להפיח

במקום נשמת חיים ולקטוע את השקט הקשה מנשוא.

ביום שהיינו שם נאלמנו כולנו דום.

עם רדת הליל, נעלמנו גם אנחנו, כלא היינו,

והכל שב להיות כתמול שלשום...

ליאת ב. – ביה"ס התיכון "כצנלסון" כפר סבא

אז זהו, סיימנו את טרבלינקה. התחנה הבאה מיידאנק.

לחשוב שאצלנו זו תחנה לעצור, לראווה, לראות, להבין.

להם לא הייתה תחנה אחרי טרבלינקה או שבעצם העולם הבא...

אני לא אהבתי את טרבלינקה!

לא בגלל הזוועות שהיו שם אלא בגלל שזה בעצם מצבה אחת ענקית, מוזיאון!

מה הם חשבו?

שבבניית מצבה הם יעזרו לנו להבין, להתגבר או להזדהות? אולי כן באיזה שהוא מקום.

אבל אני לא! לי זה לא עשה כלום!

איך זה יכול להיות? כל כך ירוק, כל כך יפה, פסטורלי, כל כך רחוק מהמציאות שבמקום כזה היה מה שהיה.

היום נהיה במיידאנק. מחנה השמדה אכזרי למדי כמו שהיה מפקדו. מפחיד אותי

לחשוב על הזוועות שנראה. הר של אפר של עשרות, מאות אלפי יהודים.

את תכשיטיהם, שיערותיהם, נעליהם, לראות ולא להאמין.

היום, היום השלישי של המסע, היום בכיתי באמת!

כאב שבא מהלב, כאב של רחמים, של צער.

כולם תומכים בי אבל זה לא עוזר לעצור את הדמעות.

שרק יהיה טוב בעולם, שהעולם לא יעצום את עיניו
שלא תהיה אדישות לעולם, שהעולם יאיר לנו את פניו.
שיהיה לכולנו מסע מעניין ומלהיב.

תלמידי ביה"ס "שער הנגב" מקיימים טקס זיכרון ליד האנדרטה במיידנק

אורטל ציסס, ביה"ס כצנלסון כפר סבא

אתמול היינו באושוויץ, מחנה ההשמדה הידוע ביותר, הגדול ביותר, שנרצחו בו המוני אנשים. באושוויץ בדומה למיידנק היה מה לראות, צריפי האסירים שנשארו או ששיחזרו, ערמות הנעליים, המשקפיים, המזוודות, השיער, הרכוש, ששכבו להם במנוחה מאחורי זכוכית עכשיו הם מוגנים, שמורים. מוזר, מעניין מה תחשוב נשמה בשמיים שנרצחה בשואה, שגזזו את שיערה שאותו רואים אנשים מעמה מאחורי זכוכית עם עוד הרבה שערות או נעליה שהובטחו שיחזרו לה לאחר המקלחות, אבל כיום אנשים מגיעים למחנה כדי לראות אותם. אילו רק הייתה יודעת הייתה אולי מנקה אותם קצת או קונה חדשות, שחם וחלילה לא יחשבו שהייתה במחסור. בעצם זה לא משנה, גם ככה כולם מאובקות. כל הסיור באושוויץ לא הזלתי דמעה, היו לי דמעות בעיניים אבל כנראה זה רק כי כעסתי שאני לא מצליחה לבכות. הרגשתי כאב, אבל גם חוסר אונים, מה אני כבר יכולה לעשות מול ערמת משקפיים ענקית. חוץ מלבכות, היו כ"כ הרבה משקפיים, לחשוב שכל אלו נרצחו, ואלה רק ליקויי הראייה, כי גם אחרים הושמדו.

היינו מול ביתן 10, שם מרים, ניצולת השואה שהתלוותה אלינו סיפרה לנו את סיפורה. לא מספיק כל מה שעברה. לאחר המלחמה גם לא הייתה לה אפשרות להיות אם. אך לא ויתרה והרימה ידיים, היא אימצה ילדה וכבר יש לה נכדים ממנה. כל הכבוד לה גיבורה אמיתית היא.

אחרי הסיור וסיפורה של מרים, וביקור בביתן 11 שם התעללו ונרצחו אסירים, עשינו טקס הדלקת נרות.

כל אחד הדליק נר לזכר מכריו. משפחתו. תמיד היה למי להדליק. אני הייתי משוכנעת שזה הולך להיות קצר. כמה כבר ידליקו נר? אבל טעיתי, כ"כ הרבה הדליקו, כ"כ הרבה שמות, ואז ירד לי האסימון. גם בצפייה בערמת נעליים, שיער ומשקפיים, אתה עדיין לא קולט את המספר.

אבל בהקראת שמות והדלקת נרות אתה מבין כמה, וזה היה קמצוץ לעומת אלה שנרצחו אבל אז בטקס נשברתי. ורק בכיתי כמו שלא בכיתי מימי. לא הייתי היחידה הרבה בכו.

עכשיו עדיין עצוב לי, אבל הצלחתי להפסיק את הבכי שנמשך הרבה אתמול. עכשיו אנחנו בדרכנו לפלשוב, והיום חוזרים הביתה מוטב כך. אני חושבת שהייתה לי התפרצות כ"כ גדולה של בכי, כי מריאל אמרה שבעקבות המסע היא הבטיחה לעצמה שתברר כמה שיותר פרטים לגבי משפחתה הרחוקה שנספתה בשואה. סבי מצד אבי נפטר לפני שנתיים, הוא ניצל מהשואה וכל 8 אחיו מתו בשואה. בעיקרון אני לא הייתי קרובה כ"כ לסבי בגלל שאני לא מסתדרת עם אבא שלי. הרגשתי החמצה גדולה שלא שאלתי אותו כלום. החמצה ענקית. הדלקתי לזכרם נר נשמה.

יהיה זכרם ברוך.

צייר: התלמיד יהודה רחם לאחר המסע לפולין, ביה"ס "רוגוזין", קרית-אתא, 2002

תמר. ש – ביה"ס "כצנלסון", כפר סבא

ראינו.

ראינו וורשה אפורה וקודרת, ראינו קרקוב ישנה ועתיקה.
 ראינו קברים אינספור טובלים בים של ירוק, אנדרטאות ענק עוצמתיות, ולידן קניונים מפלצתיים עם שלטי ניאון.
 ראינו כפרים ירוקים ופורחים ובהם בתי כנסת שהפכו לבתי קולנוע, הפכו לכנסיות, הפכו לעיי חורבות.
 ראינו בורות הריגה ביערות המשתרעים על גבי קילומטרים על קילומטרים, כשכל פינה ביער נראית כזירת פשע, כשכל אוושה נשמעת כצעדיו של הטורף הנאצי.
 ראינו מחנות השמדה שגודלם עצום, ומספר הנשמות שבהם עצום עוד יותר.
 ראינו ערמות נעליים, מזוודות, בגדים, משקפיים, חפצים של בני אדם, כמונו.
 ראינו טרבלינקה דוממת ושקטה, ראינו מיידנק פורח וירוק, ראינו אושוויץ מלאכותי ורחוק.
 ראינו- ורצינו הביתה.

שמענו.

שמענו סיפורים רבים, עדויות של כל-כך הרבה ניצולים שעברו את התופת.
 שמענו בכי של חברינו, ולאחר מכן שמענו את צחוקם.
 שמענו מוסיקה. הרבה מוסיקה.
 שמענו את קולותיהם של אבותינו זועקים אלינו מן האדמה.
 שמענו- ורצינו הביתה.

צחקנו.

צחקנו כי פעם אמא שלי אמרה לי שאנחנו חיים בשביל החיים ולא בשביל המתים.
צחקנו כדי לשבור את הקרח, צחקנו כדי להפיג את המתח.
צחקנו כדי לצחוק.
צחקנו- ורצינו הביתה.

בכינו.

בכינו יחד עם עולם שלם המבכה את עצמו מדי יום ביומו על האסון הגדול ביותר שקרה במאה ה-20.
בכינו עליהם, בכינו על עצמנו. בכינו, ורצינו הביתה.

הרגשנו.

כל אחד מאתנו הרגיש רגשות שונים.
בסופו של דבר, מה שנשאר לאחר מכן היא ההפנמה של הדברים.
חלקנו הפנימו כבר, לחלקנו ייקח עוד הרבה זמן להפנים.
אני בפולין למדתי שאני מתגעגעת לסבא שלי, שהיה ניצול שואה ונפטר לפני 3 שנים, ז"ל. מפולין אני לוקחת געגועים, וגאווה.
אני לוקחת איתי מפולין מחיאות כפיים וחיוכים מן האוטובוס בדרך לשדה התעופה בוורשה, בדרך הביתה.
אני לוקחת איתי מפולין הדלקת נרות באושוויץ.
אני לוקחת איתי מפולין החזקת הדגל בטרבלינקה.
אני לוקחת איתי מפולין אכילת במבה וביסלי בזקופנה.
אני מקבלת מן המסע לפולין ישראליות.
היינו שם. ראינו, שמענו, צילמנו, בכינו, צחקנו, הרגשנו.
היינו שם. ואולי, במקום מסוים, לרגע אחד, קטן ויחיד, הרגשנו מה זה להיות בן אדם.

תלמידי ביה"ס אוסטרובסקי רעננה מנקים את בית העלמין בוורשה

מילים אחרונות... / דברי תלמיד מביה"ס "כצנלסון", כפר סבא. סיכום יומן המסע. לא נכתב שמו של הכותב.

המסע נגמר, הכל תועד בתמונות, בכתיבה, בליבנו.
ספק אם ניתן לסכם את המסע כי אין לו סוף, המסע שלנו החל שם וממשיך פה, וילווה אותנו לאורך כל הדרך, בצבא שנשבע אמונים למדינה גם בשמם של אלה שלא יכלו. שנהיה בטיול הגדול בעולם ונתגעגע לאדמת המולדת, השייכות והבית.
כשנגדל את ילדינו כאן באדמה הזאת ונמשיך את קיומנו הנצחי כאן, ונלמד גם אותם להביט ביראת כבוד אל ארצם.
זהו מסע לחיזוק שורשים וגידול ענפים רבים יותר, הנישאים אל-על.

טרבלינקה, מיידנק, יער גלוגוב, קרקוב, פלאשוב, בירקנאו-אושויץ,
זה לא עוד שם לא מובן, כעת מתחברים אליהם סיפורים, אנשים ומראות.

אנו כאן כדי להנציח, ולהחיות
את מה שרצו לרצוח!!!

טקס במיידנק - קריית חינוך "דרור" מ.א לב השרון

נדב כהן, כיתה יב³, ביה"ס ע"ש בגין, אילת

...כאב, ליטוף, פחד, אומץ, חוסר אונים, ביטחון, רעב, שובע, אבדה, השגה, חוסר אמון, תקווה.

בין המילים קשות, יוצאות מילים טובות...ומה שביניהן- תהום נצחית... נטולת סוף...שאותה עברנו למרות הניסיון המתועב להשמיד את...כולנו...כעם שלם! ועברנו אותה יחד...במסעות קשים ומלחמות בלתי פוסקות... כדי להגיע למה שאנחנו היום.

לכן...תהיו גאים במי ובמה שאתם!

תודה לכולכם על מסע מרתק ומלא חוויות...קשות...וקצת פחות.

הדס הראל, כיתה יב², ביה"ס ע"ש בגין, אילת

מחשבות וזכרונות,
התמונות עדיין רצות בראש,
במיידנק,
המקלחת, הנעליים,
מביטה סביבי
רואה דשא.
מביטה בשמיים,
העיניים מתעוורות.
איך זה יכול להיות?

רואה ילד קטן,
נעלם באופק.
רואה אמא בודדה,
שורטת את קירות המקלחת.
רואה אבא מושפל,
שלפתע אפרו מתעופף לו ברוח.
מביטה בשמיים,
העיניים מתעוורות.
איך זה יכול להיות?

רואה אבא שדואג לבתו שנפצעה ברגלה.
רואה נאצי משלח למוות.
רואה אבא חם.
רואה שטן!!
מביטה בשמיים,
העיניים מתעוורות.
איך זה יכול להיות?

צמרמורות עוטפות אותי,
עיניים דומעות
ראש שלא מפסיק לחשוב,
לא מצליח לעכל
געגועים למקום חם יותר
מקום שנקרא ארץ-ישראל.

לכל חברי המשלחת, תודה על מסע מיוחד והבלתי נשכח.

מיה מורנו, ביה"ס גימנסיה הרצוג, חולון רשמי מסע, יום שלישי 23.3.05

סבתא יקרה שלי,
היום רק ראיתי אותך כל היום והרגשתי אותך.
היינו באושוויץ וזה כל כך צמרר עד שהיה לי קר.
בבוקר היינו באושוויץ בירקנאו אבל כלום לא קרה לא הצלחתי להבין את המקום הענק הזה.
התהלכנו שם בין צריף לצריף ופשוט כלום, הייתי אדישה לכל.
אחרי שיצאנו משם ונסענו לכיוון אושוויץ 1.
שם הלכנו בין בלוק לבלוק נכנסו לחלקם היה ממש מזעזע בכל חדר משהו אחר מזוודות משקפים נעלים שיער בכמויות.
לאחר מכן יצאנו משם ונכנסו לחדר שנקרא חדר התייחדות.
עוד לפני המסע סבתא הבטחתי להדליק נרות לאמא ואבא שלך וקיימתי.
באותו רגע נשמע תפילת אל מלא רחמים ברקע, ואני ישבתי לי בצד ובכיתי כי הדמויות לא ממש רצו להפסיק.
אחרי השיר "לכל איש יש שם" נעמדנו כולנו להקריא שמות, היו כאלו שלא היה להם שם אז סופי חילקה להם שמות ולי אישית היו שני שמות ואני עמדתי וחשבתי עליהם בראש כל הזמן (משה ושרה סטל).
וכשהגיע תורי השמות לא יצאו הרגשתי אותם שהם פה לידי איתי וגם את היית איתם וחיבקת אותי חזק חזק.
אחרי שיצאנו מהחדר, ישר שלחתי לאמא הודעה שיש לסבתא וסבא שלה נרות באושוויץ. וממש הרגשתי אותה בוכה גם אם היא לא הייתה פה לידי.
רשמתי לה, שהנרות ישמרו כמו שהם שומרים עלינו מלמעלה כמו שאת סבתא שומרת עלי במסע הזה.
היום סופי המדריכה שלנו סיפרה לנו איזשהו סיפור ואחריו היא אמרה שאם עדיין יש לנו סבתא וסבא שנגיד להם כמה אנחנו אוהבים אותם, כדי שלא יהיה מאוחר מידי.
אני חושבת שאין דברים מאוחרים, אני בטוחה שגם כשלא אמרתי ידעתם.
זהו סבתא שלי הסתיים לו עוד יום במסע המופלא הזה...

הקראת שמות נרצחים בעת הטקס באושוויץ-בירקנאו - ביה"ס "שער הנגב"

מור ריבלס, ביה"ס גימנסיה הרצוג, חולון רשמי מסע, 23.3.05

אתמול בלילה לפני השינה המחשבות לא עזבו אותי. ידעתי שבבוקר נוסעים לאושוויץ. פחדתי ממה שאנחנו עומדים לראות.

ב-6 בבוקר כבר התעוררנו כמו כל יום, אכלנו ארוחת בוקר והתחלנו לנסוע. כבר כשהתקרבנו לאושוויץ בירקנאו בדרך, בצדדים, כבר יכולנו לראות את פסי הרכבת. כשירדנו מהאוטובוס פתאום ראיתי את שער הכניסה המפורסם שמראים בכל הסרטים. התמלאתי בצמרמורות, הדמעות כל כך חנקו אותי עד שלא הייתה לי כבר שליטה עליהן. כשנכנסו דרך השער פתאום עלו לי בראש תמונות של גרמנים דוחפים, צועקים ומרביצים ליהודים.

במשך כל זמן ההליכה יכולנו להרגיש בשקט אבל שקט שהוא כל כך נורא, והמקום כל גדול עד שהרגשתי כל כך קטנה ועד כמה החיים במקום הזה חסרי משמעות. הגודל פשוט בלתי נתפס!!

הביתן הראשון שנכנסנו אליו היה ביתן ובו מיטות. אי אפשר להסביר, אבל היה שם ריח נורא, והתמונות ששוב רצו לי בראש לא עזבו אותי.

צעדנו את צעדת המוות בשביל שמשני צדדיו הגדרות החשמליים והתחושה הייתה תחושה של הליכה אל הלא נודע.

אז, עדיין לא עיכלתי שאני נמצאת והולכת במקום ודרך שבהן, בשביל רבים שהובאו לפה זאת הייתה הדרך האחרונה.

נסענו לאושוויץ 1. נכנסנו למחנה שבשער הכניסה היתה רשומה האמרה המפורסמת: "העבודה משחררת". המראות היו מזעזעים: שיערות נשים, משקפיים, טליות, בגדים, מזוודות, חדרי עינויים, רגליים תותבות שנתלשו ממקומן....

מה שהכי עיצבן אותי היה לראות את הילדים שבאו כנראה מטעם בית הספר ותוך כדי הסיוור הם הולכים וצוחקים להם!! יו זה כל כך עיצבן!! כל הזמן הייתה תחושה שאנחנו הולכים והם מסתכלים עלינו, כאילו נחתנו מהירח, זה נתן לי תחושת גאווה ללכת עם הדגל!

אבל החלק הכי מרגש היה באוהל השמות ששם כל אחד הקריא שם של אדם הנספה בשואה, לחלק היו שמות של מכרים או חברי משפחה. כשהגיע תורה של מיה לקרוא היא פתאום התחילה לבכות ואחריה כל המשלחת, ההרגשה לא ניתנת לתיאור, תחושה של אחדות, גם בינינו לבין עצמנו וגם בתור עם.

אז קיימנו טקס שבסופו שרנו את התקווה. באמצע, הגיעו אנשים והסתכלו עלינו ואז יכולנו לשמוע את נוי שר בכל הכח ואחריו כל המשלחת, פשוט מדהים! מה שכן, אני חושבת אני חושבת שעוד לא עיכלתי לגמרי את מה שראיתי היום, וזה בטח עוד ייקח לי זמן, מה שכן אני יכולה להגיד שבחיים אני לא אשכח את היום הזה... מחכה כבר למחר...

רעות סלע, ביה"ס גימנסיה הרצוג חולון

רשמי מסע

שם במידאניק, כששמענו את השיר "אפר ואבק" מיד זלגו הדמעות. הן התפרצו כמו הר געש שלא ניתן לעצור אותו.

באותו רגע חשבתי על משפחה שלי, רציתי לברוח משם, לישון ולא לקום, לחזור הביתה ולא לפחד. כי פחדתי.

חששתי. עוד לפני המסע התלבטתי ופחדתי שזה ישפיע עלי לכל החיים שלי. חוויה עמוקה, חוויה עמוקה וקשה עברתי.

כל הסיפורים, כל הסרטים, השירים המילים, הבכי הצחוק הטהור ש הילדים, הרצון לעזור וחוסר האונים.

השקט, הציפורים המצייצות, האנשים המטיילים, קריאות הבוז וזעקות האנשים.

דברים קשים שאין לברוח מהם.

איש לא יכול להציל, עוצמת את עיניי מנסה לדמיין את הזוועות אך מיד פוקחת אותן וזועקת.

אך לא בקול, אלא בלב, שאיש לא ישמע, שאיש לא יפחד.

מחשבות רבות מתרוצצות בראשי, הלוואי ויכולת אתה לקרוא אותן, ורק להבין אותי מבלי מילים.

להקשיב למחשבות, לחלומות. כל שארצה זה נחת, ונחת עד סוף ימי.

לא עוד סבל ולא עוד עצב.

פסי הרכבת האימתניים והשער המפורסם בדרך אל המוות, ותמונות מזוועות, אלוקים שבשמים, איני יודעת אם קיים אתה, אך אם כן סלח נא להם על עוונותיהם.

כל חטאם היה להיות עם, דם "אחר" ו"רקוב". סלח להם והושע אותם כי במותם ציוו לנו את החיים.

הגיגים ממחנות השמדה (נכתב באושויץ) דברי התלמיד רז פיירמן ביה"ס התיכון המקיף אורט קרית ביאליק

צעקה אחת נשמעה...
ונדמה.
יד אחת נשלחה...
ונעלמה.
שיר אחד הושר צרוד...
ותם.

תקווה פעמה בלבבות אבודים...
ונגוזזה.
צמה מבהירה בסרטים ורודים..
ונגוזזה.

וילד אחד
מחזיק בידיו קוץ
מחנה השמדה שחור.

נועם קפון, כיתה יב ביה"ס התיכון המקיף אורט קרית ביאליק

נסע לפולין באוקטובר 2001 . עם חזרתו לארץ, כתב יומן מסע המתעד את חוויותיו ותחושותיו. בפתוח של יומן המסע שולב הקטע הבא שמגלם בתוכו את מה שצפוי לך שם....

עכשיו כשיגידו לי "שואה"
כבר לא אצטרך להתאמץ לדמיין.

עכשיו כשיגידו לי "שואה"
כבר לא אצטרך להפעיל את
כל נימי הנפש כדי להרגיש...
עכשיו כשיגידו לי "שואה"
אני אראה הכל בצבעים,
ניגר מתאי הזיכרון האפורים.

כי עכשיו כשיגידו לי "שואה"
אני אדע הכל, את כל הפרטים המצמררים
ושוב ארגיש רחוק כל-כך,
קטן עד כדי שיגעון
ושוב לא אבין...

התייחדות באומשלאגפלאץ - "כיכר המשלוחים" בוורשה
ביה"ס, קריית חינוך דרור, מא. לב השרון

הסיפור שלי/ שיר-לי ליכטמן, כיתה יב ביה"ס בליך, רמת גן, המסע לפולין 2005

"למה יאנוש קורצ'אק היה צריך לגור רחוק כל-כך?" שאלה אחת הבנות במהלך הנסיעה.
"אנחנו לא נוסעים לבית היתומים" הסביר לה המדריך, "אנחנו נוסעים לגורה-קלואריה"
- "אה... טוב, זה עוד רחוק?"

אני מתעלמת, היא לא יודעת מה החשיבות של המקום הזה בשבילי, כמה חשוב לי באופן אישי לבקר בגור.

בתום הנסיעה עצרנו מול בניין לבנים שנראה די ישן. ניתן היה להבחין במגן דוד, בעצם שניים – אחד על כל דלת. קפאתי לרגע – זה בדיוק כמו בתמונות שסבתא צילמה כשהיא נסעה לפולין.

"מה, אז הביאו אותנו לראות עוד בית כנסת?" מישהי הייתה חייבת לפלוט איזו אמירה שתגרור אחריה התייחסות של השאר.

עניתי לה נעלבת אך מלאת גאווה כי זהו לא בית כנסת, זה ביתו של הרבי מגור, שם נהגו להיאסף חסידי העיירה ולהקשיב לדרשותיו. (אני לא חושבת שזה גרם לה לשנות את דעתה.)

"מאיפה את יודעת את כל זה?" התעניין אחר.

"אביה של סבתי גר כאן לפני המלחמה" עניתי.

"אה.. מגניב" הוא השיב.

ירדנו מהאוטובוס. הספקתי לצלם את בית המדרש שניות מעטות לפני שהחשך לחלוטין.

עם כניסתי נפעמתי למראה העמודים המיתמרים מעלה, אותם עמודים עליהם נהגו סבי ושאר חסידי העיירה לטפס כדי לשמוע את דרשת הרבי טוב יותר.

צילמתי כל מילימטר, הרגשתי וידעתי שאני חייבת. אני אשוב הביתה עם תמונות מהעיירה של סבא.

בעיקר התמונות הן לסבתא, אני יודעת כמה זה חשוב לה. המדריכים, רותי ורועי, כינסו אותנו מחוץ לבית הרב. את ההדרכה על המקום לא רציתי לפספס, היה לי חשוב לשמוע מה אחרים יודעים וכיצד הם מתייחסים לעיירה.

כמובן שלא הספקתי לשמוע – הקב"ט הבטיח וקיים: בליווי מכובד (ניסים סער, איציק מרקל ומדריך פולני)

יצאתי לכיוון בית משפחת ציקרט ברחוב SWIERCZEWSKIEGO 15/17. במהרה התברר כי שם הרחוב שונה וכי הוא נמצא במרחק שני רחובות בלבד מבית המדרש.

בדרכנו סיפר איציק כי הוא נוהג ללוות תלמידים רבים המבקשים לראות את בתי המשפחות שלהם.

הוא סיפר שכבר חווה בעבר כמה סיפורים מרגשים של תלמידים ומורים שביקרו בבתי המשפחות.

אני חשבתי לעצמי שחבל שהקב"ט התעקש שאלך לראות את הבית. אולי היה עדיף לו רק היינו עוברים על פני המקום באוטובוס, כמו שסבתא עשתה כשהייתה פה לפני 8 שנים. היה לי ברור שאין כאן כל סיפור מרגש, וודאי לא סיפור שידמה לאותם סיפורים שהזכיר איציק.

אני הולכת לראות לבנים, לבנים שלא משאירות כל זיכרון ועדות לכך שמישהו מבני משפחתי חי כאן בעבר.

הגענו, ולפנינו ניצב בניין דירות בן 3 קומות. בחזית ישנה מרפסת. פתח הכניסה הראשי, המשותף לארבעת הבניינים שמספרם בין 15 ל-19 הוביל אותנו בחשיכה לצדו האחורי של הבניין, משהו כמו חצר פנימית המשותפת למספר בתיים.

מצאנו את הכניסה לבניין 15/17. ניסים לא הפסיק לצלם אותי, ממש ליד כל מרצפת בבניין. איציק שאל אם אני יודעת את מיקומה של הדירה.

מכיוון שלא ידעתי החלטנו שנתחיל לחפש. כשהגענו לקומה השלישית מצא הוא על אחד המשקופים סדק. השערות הייתה כי זהו סימן למזוזה שנתלתה שם בעבר. לי זה לא היה נראה הגיוני.

דלת העץ נראתה חדשה יחסית, והסדק היה נראה מקרי לגמרי.

בדרך חזרה לבית המדרש סיפרתי לניסים שרותי ביקשה ממני לספר לכל הקבוצה אודות סבא וחיי בגור.

אמרתי לו כי אני לא בטוחה שאני רוצה לספר, וכי אני יודעת ששאר חברי הקבוצה לא יתעניינו ואולי אף לא יקשיבו.

הוא סיפר לי כי עם אחת המשלחות אותן ליווה יצא איש עדות, אביו של אחד התלמידים. המשלחת כולה יצאה באחד הערבים לארוחה במסעדה.

התלמידים התנתקו לחלוטין ממה שעבר עליהם בבוקר אותו היום, והיה לו ברור שסיפור עדות, או כל דבר שיזכיר להם את מה שעברו בבוקר הוא הדבר האחרון שהם רוצים לשמוע.

איש העדות החל מספר את אשר עבר עליו בתקופת השואה. במשך כשעה ורבע ישבו התלמידים כשהם מרותקים לכל מילה ומילה מדבריו.

ניסים הסביר לי כי כאשר שומעים את הסיפור ממקור אותנטי הוא מושך אליו את המאזינים. אמנם אני לא מקור ראשון, אך הקשר האישי שלי לסיפור הוא זה שימשוך אליו את השומעים.

נמלאתי שמחה והחלטתי שאני אספר את הסיפור. בנוסף, לא ידעתי הרבה, כל שהתכוונתי לספר היה מתוך דברים מעטים שזכרתי.

אם הייתי יודעת על כך מוקדם יותר, ודאי הייתי מכינה משהו מבעוד מועד. הגעתי חזרה לקבוצה וסיפרתי את מה שידעתי.

בזמן שדיברתי כבר גערו בנו שאנחנו מאחרים. המשכתי בכל זאת לספר את הסיפור, למרות שידעתי שלא כולם מקשיבים. בסוף דבריי ניגשה דנה וחייבה אותי. אסף אמר שהיה מרגש.

הייתה זו הרגשה טובה לדעת שיש מי שהקשיבו והתרגשו. מאוחר יותר אמרה רותי במלון: "השיא היה כשדיברת, סיפרת על סבא, ריגשת את כולם."

מי היה מאמין שזה היה רק תחילתו של מה שעוד צפוי לך?" אני מסכימה עם כל אחת ממילותיה של רותי.

לא יכולתי לנחש כי כך יסתיים מסעי לפולין. נכנסנו לבית המדרש, שם החלה כבר פעילות משותפת של שאר הקבוצות.

אילן אמר משהו וגילי הקריא קטע. נאמר לנו כי ישנו כאן אדם, אברהם (אברום) פרייס שמו.

הוא אחד משני האנשים היחידים, תושבי העיירה, ששרדו את השואה. הוא סיפר על עצמו, על מה שעבר בשואה ועל העיירה שתושביה החסידים נשלחו להשמדה.

בתקופת המלחמה החביאה אותו משפחה נוצרית בביתם. כיום הוא נשוי לבת המשפחה, המסרבת לך שיגיע לארץ.

ניסיתי להקשיב, אך תוך כדי דבריו לחשה לי רעות: "נו, אז את הולכת לשאול אותו אם הוא הכיר את סבא שלך?" "אולי..." עניתי. הייתי בטוחה שהוא לבטח אינו מכיר את סבא.

הוא נראה אדם צעיר.

סבי, לו חי היום, צריך היה להיות היום לפחות בן 90 שנה. נגמרו התירוצים. הוא המשיך בסיפור וציין כי הוא בן 90.

מאותו הרגע האמנתי שיש סיכוי. ניתן לנו מעט זמן לשאול אותו שאלות. התביישתי לשאול בפומבי. אם הוא לא מכיר את סבא, אני ארגיש לא נעים.

לעומת זאת, אם הוא כן הכיר... אני לא אדע מה לעשות. רעות בכל זאת דחקה בי שאשאל. הצבעתי. אחד אחר אחד שאלו התלמידים שאלות.

"שאלה אחרונה" קרא גילי. סימנתי לו בידי כי שאלתי חשובה מאוד.

הוא לא שם לב לכך. מישוהו אחר קיבל את רשות הדיבור. בלי לחשוב יותר מדי לקחה אותי רעות למרכז הבמה שם עמדו הוא ושרה, שתרגמה את דבריו מידיש.

רעות ביקשה משרה שתסביר לו מה אני רוצה לשאול. הוא שאל לשם המשפחה. "ציקרט", עניתי.

הוא הזכיר כי בני המשפחה עבדו בברזל, אך לא יכולתי לאמת, כי לא ידעתי יותר מדי.

הוא הזכיר את שמו של סבא "מנדל" (עניתי לו "כן, מנחם") והוסיף כי אני דומה לו. הוא המשיך וציין את שמם של שאר האחים ואת שמה של אמם.

הראיתי לו את כתובת הבית וראיתי שגם הוא מתרגש. הוא סיפר כי סבא היה בתנועה הציונית, עלה לישראל ועסק בצבעות.

בדיוק, הכל נכון, הכל מדויק. הוא הכיר את סבא שלי.

רן מיהר לשאול אותי אם יש לי קרובי משפחה שדוברים יידיש. "סבתא יודעת קצת", ואז חשבתי על זה שאולי יהיה לה קשה לדבר, רק לפני שנים מעטות למדה את השפה.

לא היה זמן להרהר. רן חייג לסבתא.

הוא אמר שהקו תפוס - שיחה ממתונה. זהו, בעצם כאן זה נגמר, חשבתי לעצמי. סבתא לעולם אינה עונה לשיחות ממתונות.

צלצלתי הביתה בכדי שינסו להשיג את סבתא ולבקש ממנה שתענה לטלפון.

בתום השיחה שאלתי את רן אם אני יכולה לחייג שוב לסבתא (אחרי הכל, השיחות הן על חשבון בית הספר).

"כמובן, את צריכה בכלל לשאול? צלצלי מהר!". אילן מיהר להוסיף בצחוק: "כשנגיע למלון, תחזירי לנו את הכסף".

בינתיים, ראיתי אנשים הולכים ויוצאים מבית המדרש (כאשר ביצעתי את שיחות הטלפון יצאתי החוצה, בשביל שיהיה שקט). סבתא ענתה.

ניסיתי להסביר לה מה בדיוק קורה, אבל הבכי בלע את המלים. נכנסתי חזרה לבית המדרש.

חצי מתלמידי המשלחת וכמעט כל המורים והמדריכים עדיין עמדו שם. הרעש היה נוראי. תוך שניות השתיקו את כולם והגשתי את הטלפון לאברהם. יידיש אני לא יודעת, ומלים מעטות שכן הבנתי לא תרמו הרבה. הפסקתי להקשיב, הבכי היה עצום. הנחתי את ראשי על כתפה של רעות ובכיתי. שרה תרגמה לי חלק מהשיחה. הוא אמר שיש אצלו תמונה כלשהי שאותה הוא ירצה לתת לי.

הדמעות לא הפסיקו. נעמדנו זה ליד זה. המצלמות נשלפו והפלאשים סנוורו. למרות שכמעט כולם לא באמת הבינו מה קרה שם באותן דקות. הייתה תחושה מיוחדת.

נתתי לאברהם את כתובתה של סבתא והוא נתן לי את כתובתו שלו. מישו מהנוכחים צחק, אמר שזה נראה כמו חתימה על כתובה וביקש עדים. עליתי חזרה לאוטובוס עם דמעות בעיניים. כולם סביבי הקיפוני וביקשו לדעתם על מה שקרה ועל סבא.

סיפרתי כל מה שידעתי, כל מה שיכולתי לספר. הכל היה מבולגן, אבל הקשיבו. עכשיו הבנתי למה ניסים התכוון. ידעתי שהם מקשיבים כי הם רוצים לשמוע.

כשחזרנו למלון לא ממש רציתי לרדת לארוחת הערב, אבל ירדתי. שאלתי את עמוס כמדי יום אם הוא כבר העתיק את התמונות ממצלמתו למחשב. הוא אמר שכן ושכולן כבר נמצאות באתר בית הספר. "ביום כזה הייתי חייב להעלות אותן כמה שיותר מהר". דיברנו מעט על מה שהיה היום. הוא אמר שרבה צובל סיכמה זאת בצורה הטובה ביותר: "זו הייתה חוויה אישית של שיר-לי. היא פגשה אדם שנתן משמעות שונה למסע הזה בשבילה. בנוסף, הייתה זו חוויה לכולם – הסיפורים האנושיים שמעבר ללבנים ולסיפורים הכתובים".

איני יודעת עדיין כיצד זה ימשך. אני מחכה ומצפה לשוב לארץ ולשמוע יותר מסבתא. אני כרגע עדיין לא קולטת את ההשפעה של זה, אך בטוח שיש כזו. בערב דיברתי עם אמא. היא אמרה שזה הגורל. הגורל שלי, נינתו הבכורה של סבא, למצוא בפולין אדם שהכיר אותו. לגרום אושר לכל המשפחה.

איזה מזל שיש לי גורל כזה...

יעל שפיר, תיכון בליך רמת גן

"הביקור במאידנק היה ללא ספק אחת החוויות המשמעותיות ביותר במסע הזה. לראות את המשרפות, את גז הציקלון-B שממשיך עוד היום לכלות את הקירות ומותיר עליהם כתמים כחולים.

כשנכנסנו למאידנק סיפרו לנו על ילדה (הלינה בירנבאום) שהגיעה לשם ועברה את הסלקציה, אבל אמא שלה לא... היו לי דמעות בעיניים כששמעתי את זה. מה שהכי שבר אותי, באמת שבר אותי, היה הטקס. שתי בנות מהשכבה שרו את השיר "אמא", שיר עצוב ומרגש. כאן נפרץ המחסום והתחילו הדמעות. רק המחשבה על לאבד את אמא... אני אפילו לא מסוגלת לדמיין את זה, אני לא רוצה לדמיין. אמא שלי היא האדם שהכי מבין אותי והכי קרוב אליי בעולם כולו. אני לא יכולה לדמיין את החיים שלי בלעדיה (ואני מקווה שגם לא אצטרך). כשהלכנו שם במאידנק עם חולצת המסע שלנו ודגל ישראל. הרגשתי גאווה עצומה. בני עמנו עברו את הזוועות האלה, ובכל זאת אנחנו פה – זה לא הצליח! זה העניק לי תחושה טובה... נתן משמעות נוספת למסע..."

אסף רמון, ביה"ס התיכון בליך, רמת גן רשמים בעקבות היום הרביעי (10.11.05)

אתמול היה יום מיוחד, וגם היום אני מצפה לאותה הרגשה. אתמול באושוויץ לא הפסקתי לחשוב על המזל שהיה לסבתא שלי ולאמה. תודות למזל זה אני בחיים. סבתי ואמה חיו בוורשה עד למלחמה ואז הועברו למחנה העבודה פלאשוב, שאליו נגיע בעוד כמה דקות. הן עבדו שם יחד עם עוד אלפי יהודים, בעיקר מקרקוב וגם מהונגריה, במתפרה שיצרה מדים לצבא הגרמני.

לאחר שנודע שהמחנה הולך להיסגר, סבתי ואמה לא ידעו מה יהיה גורלן בשניות, דקות, שעות ובימים שיגיעו. כל האסירים הועברו למחנות השמדה שונים, הן הועברו לאושוויץ. הם עברו שם את כל התהליכים ה"נורמאליים" המחנה: הן גולחו, הופשטו, נשטפו במים מזוהמים, וניתנה להן ה"תלבושת" האחידה של המחנה. עברו ימים, ועוד ימים והן הצליחו לשרוד קצת ועוד קצת.

עם הזמן והתנאים הנוראים אמה של סבתי חלתה בטיפוס חזקה והעברה ל"בית החולים" של אושוויץ. היא "טופלה" שם על-ידי הרופאה היהודייה. סבתי לא הסכימה לעזוב את אימה והתעקשה להישאר עמה בבית החולים. הרופאה לא רצתה לתת לה לחיות בבית החולים כי חששה שגם היא תחלה בטיפוס. סבתי המשיכה להתעקש ולא ויתרה. בסופו של דבר הרופאה הסכימה, ורשמה בטופס של סבתא שגם היא חולה בטיפוס. ברגע זה סבתא עוד לא ידעה שזה הציל אותה. סוף המלחמה כבר היה קרוב, הגרמנים הבינו זאת והחלו מצעידים את אסירי המחנה בצעדות המוות.

הם הוציאו את כולם מהמחנה, אבל לבית החולים הם לא נכנסו. סבתי ואמה נשארו בבית החולים עד שהרוסים הגיעו והצילו אותן. הביקור באושוויץ היה מסע במקום שבו החיים שלי ושל משפחתי לא היו מתקיימים ללא המזל הגדול של סבתי.

הרגשתי כאילו החיים הם מתנה, מתנה מהרופאה שהסכימה לאפשר לסבתי להישאר, או מהגרמנים שלא זכרו את בית החולים. עכשיו אנחנו באוטובוס ממשיכים את המסע המיוחד הזה ואת החיים שניתנו לנו."

עומר סגל, ביה"ס התיכון בליך, רמת גן

אם אני כותב ב'יומן הזה' כנראה שהיה פה משהו, כנראה שעבר עלי משהו... כנראה שהרגשתי משהו.

לפני למעלה משישים שנה סבא שלי גר בקרקוב שבפולין – ולפני למעלה משלוש שנים ססבא שלי נפטר – החלטתי שצריך לבקר בבית בו הוא גר, צריך, זה חשוב. היום עמדתי מול הבית שלו, בית גדול, מרשים וישן. אחרי שצילמתי כמה תמונות וצלצלתי בכמה מכפתורי האינטרקום על-מנת להיכנס, נענה לבקשתי אחד מדיירי הבניין והדלת נפתחה. נתגלה לעיני חדר המדרגות, מדרגות עץ מתפתלות המובילות מעלה – אני מרים את הראש ועוברת בי צמרמורת: לא כי צריך, לא כי חשוב... בזה הרגע התחלתי להבין.

הקשר ביני לבין המסע הזה נעשה לי ברור ומובן מתמיד – אני פה כדי לזכור, כדי להיזכר, כדי להבין איך להגיב כשמדברים על השואה, להבין מה אני מרגיש. תשובות עדיין אין לי.. אולי יהיו לי עד סוף המסע, אולי לא יהיו לעולם – בכל מקרה, אם אני כותב כאן 'ביומן הזה', כנראה שהיה פה משהו"

יעל, ביה"ס התיכון בליך, רמת גן

"בהתחלה לא הצלחתי להתחבר לכל המקום ולזוועות שקרו פה, אבל כשהגענו לתא הגזים באושביץ 1, וראיתי את המשרפות מבפנים התחלתי באמת להבין שלתוך התנור הזה שנראה כמו תנור אפיה, נכנסו גופות. בבירקנאו כבר עמדו לי דמעות בעיניים כשנכנסנו ל"חדרים" (אם באמת ניתן לקרוא לזה ככה) וראינו את הדרגשים שהם ישנו עליהם. כל דרגש היה מורכב מ-15 קורות עץ קטנות וישנו עליהם בערך 8 אנשים – בכל אחד. אפילו אני, קטנה, בחיים לא אוכל להידחס לכזה מקום קטן. אני לא מבינה איך אנשים הצליחו לשרוד כל יום מחדש. אני באמת לא מצליחה לתפוס איך הם לא נשברו.

[...] כשישבנו על פסי הרכבת והסתכלנו אל תוך המחנה הוא נראה נטוש, קר ומפחיד כל-כך. הסתכלתי וחשבתי על האנשים שנרצחו במקום הזה, אנשים שיכלו לפתח חיים שלמים. זה גורם לי להעריך מאוד את כל האנשים שאני מכירה ואוהבת"

איתמר רועי, ביה"ס "אוהל שם" רמת גן

ילד כבן תשע, נמוך-קומה וכהה עור, דופק על דלת אחד מבתי-היתומים הנוצריים בגליציה. "אני רוצה את האחיות שלי, הן לא שייכות לפה". הוא דרש. בחוץ מתנהלת לה מלחמת העולם, החורף הפולני לא מיטיב עם הפולנים. אבל, בשבילו כל הפרטים האלו היו לשוליים, אותו זה לא עניין. הוא עליהן ישמור. כזה היה סבא שלי.

ההורים שלו, מצאו את מותם על אדמת המוות ההיא, אבל הוא נותר חי ונושם, נושא על גבו את שלושת אחיותיו. את הרעב, הצמא והקור הוא הביס. גם אושוויץ על שלל סיפורי-האימה שיצאו משם, עוד בתקופתו, לא הפחידה אותו. לו יש אחיות לשמור עליהן. לו יש שליחות.

המלחמה נגמרה והסבא החזק שלי נותר איתן על האדמה שעליה נרצחו הוריו. הוא נשאר באדמת-המוות הזו, גם אחרי שבעלות-הברית סילקו את הנאצים מאמא-פולניה. מה מצאת פה? אני שואל את עצמי מהרגע שנחתי בוורשה, בבוקרו של ה-5 באוקטובר 2004 כמעט 60 שנה אחרי תום המלחמה. למה רצית להישאר פה?

סבא שלי היה פטריוט פולני, אירופאי בכל רמ"ח איבריו. הוא אהב את פולין כמו שלא הרבה אהבו אותה. הציונות ומדינת היהודים שהלכה ונרקמה לה אז, לא עניינה אותו. הוא רצה לבנות קריירה. הוא רצה להיות פולני יותר מהפולנים עצמם. לכן הוא למד דיפלומטיה ולכן הוא קיבל על עצמו את האידיאולוגיה הקומוניסטית והצטרף למפלגה שהניפה דגל אדום, ברחבי פולין, בשנים שאחרי החורבן.

באמצע שנות ה-50 התגשם לו מעין חלום. קוריאנה, שהייתה אז בעיצומו של תוהו-ובוהו, עמדה לקבל לשורותיה את הדיפלומט הצעיר, שמגיע בשליחותו של משרד- החוץ הפולני. החלום הזה נגנז וסבא שלי פגש במקום באדמה הקוריאנית, באדמה העברית שכבר אז הספיקה לדעת לא מעט דם, עצב ושכול. לכאן, כאמור, הוא לא הגיע דווקא מאהבת מרדכי, אלא מהאהבה לסבתא שלי ומהאחריות האופיינית לו, לתינוק שנשאה ברחמה.

"תספר את כל מה שאתה יודע" ביקשה גולדה מאיר מהדיפלומט-קומוניסט שהגיע לארץ הקודש. גולדה לא למדה על האיש הזה את מה שרבים וטובים לפנייה כבר הספיקו לדעת. הוא חתם על הסכם סודיות. מילה של הפולני הקשה הזה, היא מילה. החתימה הזאת עלתה לו ביוקר, כל שנות האקדמיה ירדו לטמיון והידיים של סבא שלי נקרעו להן במפעל לייצור מסמרים.

מה עשית פה? אני ממשיך לשאול את עצמי בסיוור בוורשה. למה שמרת למדינה הזאת אמונים למרות ששילמת על זה כ"כ ביוקר?

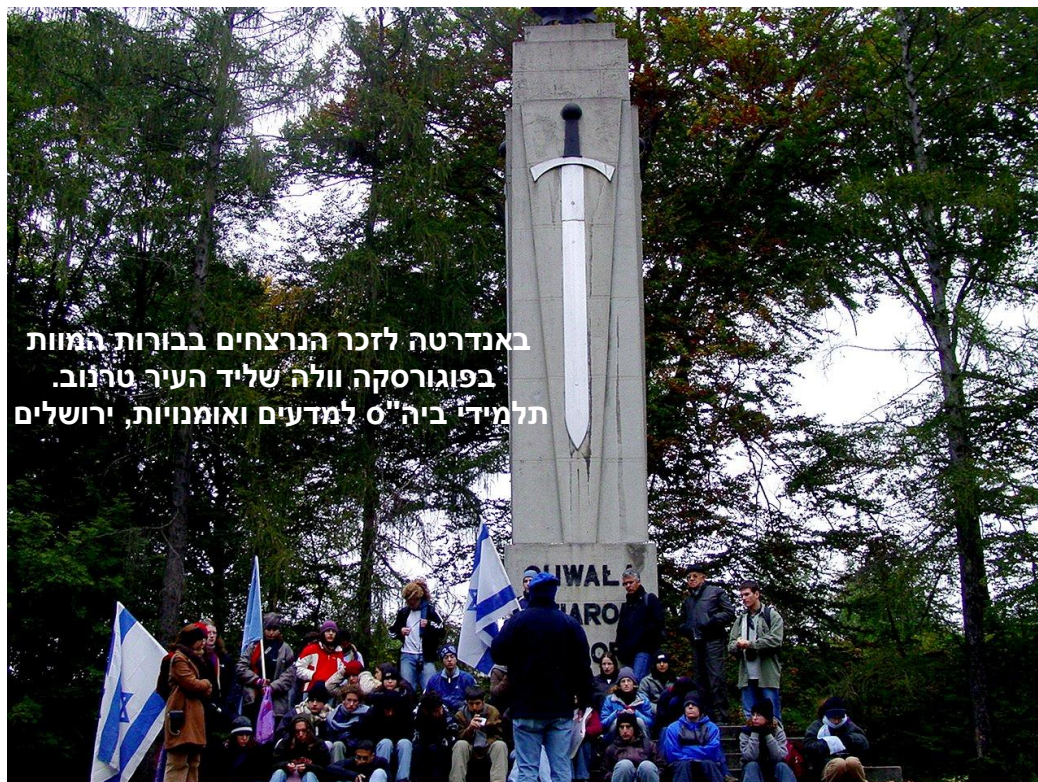
סבא שלי לא אהב את המדינה הזאת. החום המייגע הציק לו. המנטאליות הישראלית, שלעתים נראתה לו ברברית העיקה עליו, העבודה במפעל ולא במקצוע שלמד ואהב תסכלו אותו. הוא רצה הביתה, אבל פה היו לו כבר שני עוללים.

השנים עברו להן והאיש היקר הזה שמע על סילוקו של אחיו, הגר בפולין, מחיל האוויר הפולני, ערב מלחמת ששת-הימים. הוא חקר אודות הבית. לא שכח לרגע מאיפה הוא בא. בסוף שנות ה-80 הוא חזר לשם. שמע מחבריו איך שבשבילו, האקדמאי המוכשר, השמיים היו הגבול. איך שהיה יכול להתקדם במדינה הזאת, זאת שכ"כ אהב.

סבא שלי נפטר ב-97. הסרטן הצליח במה שהגרמנים נכשלו. 7 שנים אחרי פטירתו, חזרתי אני לאמא פולניה.

מה חיפשת פה? אני מקשה ומסתכל למעלה, אולי לענן שעליו הוא יושב וחיוך גאה נסוך על פניו. אני מאושר, הוא אומר לי, שיצאת מהגהנום הזה, בחיים.

לעילוי נשמתו.

אושוויץ/ גיא גורביץ' ביה"ס "אוהל שם" רמת גן - פולין 2004

היום היינו באושוויץ, ללא ספק זהו היום המרגש החיי. כשנכנסנו לאוהל "לכל איש יש שם", שמתי לב לריבוע הנרות שהדליקו הילדים שהיו שם לפנינו. הנרות הללו הודלקו לזכרם של בני משפחה של הילדים. אני קראתי 4 שמות והדלקתי ארבעה נרות, אחד לכל שם. בין אם זה אישה בהיריון שנהרגה מכדור, חייל בצבא האדום או ילד בן חצי שנה שמת מרעב.

רעדתי כשקראתי את השמות, הרגשתי שמשפחתי מסתכלת עליי ועליי להיות חזק למען ולא לבכות. הצלחתי.

ריבוע הנרות הלך וגדל ואיתו גם האור בחדר. פתאום שבו את מבטי ארבעת הנרות בשורה שהדלקתי והבנתי שארבעתם שייכים לי, גיא גורביץ', ולמשפחת גורביץ', חייט, סגל. עכשיו כבר הדמעות זלגו מעצמן ולא יכולתי לעצור את פרץ הבכי הזה. עברה בי תחושת גאווה מטורפת. הרגשתי יהודי.

זוהר מיגדן, ביה"ס "אוהל שם" רמת גן

יום ראשון, 10.10.2004

היום היינו באושוויץ, והתרגשתי הרבה יותר ממה שחשבתי וציפיתי.

בהתחלה הסתובבנו בין הבלוקים והתקשיתי לעכל שפה באמת חיו ומתו אחינו, בני עמנו, לפני 60-70 שנה. הכי התרגשתי כשעשינו את הטקס "לכל איש יש שם". היינו בחושך כשהאור היחידי בא מהנרות, והיו כל כך הרבה נרות, אבל הם היו חלק כ"כ קטן ממי שנרצח בשואה. זה עשה לי ממש עצוב.

כמות השמות שהילדים בקבוצה קראו הפתיעה אותי. לא חשבתי שיש כ"כ הרבה בני משפחה שנספו בשואה, אבל מצד שני שימח אותי שזוכרים את השמות שלהם. הרי מה שהגרמנים ניסו לעשות היה למחות את זכר העם היהודי מעל האדמה, הם ניסו למחוק אותנו מהעולם. כ"כ עצוב שמה שנשאר מכל האנשים האלה הוא רק החפצים שלהם.

יש אנשים שלא נותר להם שום סימן בעולם חוץ מנעל אחת בתוך הערימה, או שרק השם על המזוודה נשאר להזכיר אותם.

כ"כ ציער אותי לחשוב על זה, ובקושי הצלחתי להפסיק לבכות.

אך מצד שני כשהלכתי עם הדגל באותן דרכים בהן הם הלכו, הרגשתי גאווה שהנאצים לא הצליחו למחוק אותנו, לא נעלמו ואנחנו עדיין כאן.

ניצחנו את הנאצים בדרך מסויימת, מנענו מהם להשיג את מטרתם כיוון שאת האנשים שהם ניסו להעלים אנחנו עדיין זוכרים ומנציחים.

נר נשמה מעולם לא סימל בעיני כ"כ הרבה לפני כן.

יהיה זכר לנרצחים.

לירון קומפורט, ביה"ס "אוהל שם" רמת גן

סיכום המסע לפולין 2004

כשאתה נוסע לפולין אתה נוסע במחשבה ששם תמצא תשובות, אך ככל שאתה רואה יותר אתה מבין פחות.. מהמסע אתה יוצא מבולבל, אך עם דבר אחד ברור- אין ארץ אחרת!

לעמוד ליד הר האפר, תאי הגזים, התנורים, ביתן מלא נעליים, ולהריח ולהרגיש את הזוועה.. לשמוע את השקט המצרר בטרבלינקה ובבורות ההריגה, ועם כל הכאב להניף את דגל ישראל הכי גבוה שרק אפשר, ולשיר את "התקווה" נותן תחושה של גאווה שאי אפשר לתאר!

עם כל הקושי הנפשי והפיזי שהיה במסע היו גם המון חוויות משעשעות במיוחד! אני באופן אישי חגגתי שם יום הולדת 16, ומה שבטוח זה שאותו אני לא אשכח בחיים.

חוץ ממחנות ההשמדה, המסע היה מדהים ומגבש, פתאום אני מכירה כמעט חצי שכבה!
המסע לפולין לא ישכח אצלי לעולם, הוא נותן הערכה למה שיש ובכלל פרופורציות לחיים.. לדעתי זה מסע שחובה לכולם לעבור!

עכשיו רק נשאר להגיד תודה, אז קודם כל לחבר'ה הנפלאים!!
למדריכים: אורי שלו, יגאל שחר ועופר יפת, שהעבירו את ההדרכות בצורה הכי מקצועית ומעניינת.
וכמובן למורים שליוו אותנו לאורך כל הדרך: קובי שמשי, מרים ריקס, ענת ארנון, רונן נקש, חנה מזלה, מלי גנון, מרים רוזנטל, אורית בן-חיים ואבי פסקל.

בעת הטקס-אנדרטת רפפורט "גיטו ורשה", ביה"ס המקיף-חקלאי ויצו קנדה, נהלל

מיידאנק, דגל ישראל/ מלי גנון ביה"ס "אוהל שם" רמת גן

מיידאנק. כאשר ביקרנו במחנה זה מזג האוויר היה יפה השמש זרחה מעל ראשינו, הדשא בכל המחנה היה ירוק ופורח, מעבר לגדרות המחנה מכוניות נוסעות, משפחות גרות ומנהלות את חייהם כסדרן, כל כך לא הגיוני שמקום זה היה מחנה השמדה. צעדנו קבוצות קבוצות כאשר בידינו דגלי ישראל מתנופפים בגאון, לא יכולתי שלא להרגיש את עוצמת השליחות שבידינו, דגל ישראל היה כל כך עוצמתי במקום כה משמעותי עבור עמינו.

הביתנים כל כך צימררו את גופנו/עורנו/נשמתנו, ביתן הנעליים הכל כך מוחשי/עוצמתי, יכולת לחוש את הנעליים, צבעם שדהו וביניהם זוג אחד או שניים בצבע אדום שכל כך זעק בין הצללים, נעליים השייכים לזקנים נשים וטף...כן ילדים קטנים...מה היה עוונם???, כל כך קשה היה לי לחוש את עוצמת הרשעות הנאצית בכל פינה ופינה. בסיום הצעדה במחנה מיידאנק סיימנו בהר האפר, מקום קשה ביותר שאת עוצמתו חשנו בגובה העצום של ההר שהוא בעצם אפר של המוני ניספי המחנה. הטקס שערכנו שם היה מרגש ביותר עבורי - על מדרגות ההר משני צידיהם עמדו התלמידים (לאחר שחילקו פרח אדום לכל אחד מהנוכחים) ושרו את השירים הכל כך מתאימים למחנה המזווע הזה. כאשר שרנו את שיר התקווה, לא יכולתי שלא לבכות ולבכות ולבכות, כל כך מרגש לשיר את התקווה במקום כל כך מחריד. השארנו את חותמנו בכך שהינחנו את כל הפרחים אחד ליד השני, והדלקנו נרות בצמוד להר האפר. הישארו ואמרנו: לעולם לא נישכת, תמיד ניזכור וזו שבועה. ת.נ.צ.ב.ה. יהי זכרם ברוך.

עדי בן מיר, ביה"ס "אוהל שם" רמת גן

בפולין הכרתי את המשפחה שלי. המשפחה שהחליטה לא לעלות לא"י ויוצא לי לראות אותה רק פעם בשנה. וגם זה בקושי.

אמא הייתה היחידה ממשפחה יהודית- הונגרית גדולה במיוחד שהחליטה להגשים את החלום של העלייה לא"י על מנת לגדל את ילדיה כאן, אך רק לפני חודש הבנתי באיזה סיכוי, כמעט קלוש, נולדתי וגודלתי פה.

1/5 מכלל יהודי הונגריה שרדו, מתוך קהילה גדולה ומשגשגת שמנתה 500,000 יהודים.

הנאצים הגיעו אליהם, דחסו אותם אל תוך קרונות משא כאילו היו בהמות ושלחו אותם ישירות להשמדה, בלי סיכוי להינצל מהזוועה. בלי תיעוד, בלי שם ובלי שנותר זכר, משפחות שלמות, חיים שלמים נמחקו.

זה היה גורלם של סבא וסבתא של סבתי נלי, שנשלחו להשמדה יחד עם דודיה, דודותיה וילדיהם, ושל אמא של סבי בנדי- מריה שוורץ (לא ידוע מה עלה בגורלה של שאר משפחתו... אבל אפשר לנחש).

הגרמנים ניסו למחות מעל פני האדמה הזו את המשפחה שלי, רק מפני שהיו יהודים, בעלי מוצא שונה ושם שמתגלגל מוזר על הלשון. הם ניסו להשמיד כל זכר מהם- אך הם נכשלו, מפני שבכל זאת נותר זכר- אני. ואני יהודיה.

אני, שעשיתי אל החיים את הדרך שהם עשו אל המוות- והזכרתי להם שיש להם המשך שישא את שמם בגאווה.

שראיתי היכן הם חיו- ועכשיו, גם ראיתי היכן הם מתו. שהייתי בתאי הגזים, הרחתי את הפחד שלהם בשנייה שהברזים נפתחו ולא מים יצאו מהם. ראיתי את האימה בעיניהם, שמעתי את הצרחות שקרעו את גרונם, ובסופו של דבר הרגשתי גם את ייאושם, רגע לפני שנשמו את נשמתם האחרונה, עדיין רואים בדמיונם את דמות ילדיהם שלא יראו עוד.

אני פה, היום. בדמותם. עם העיניים של סבא, האף של סבתא והפה- לזכותם.
אני שאמשיך את דרכם ולא אתן שזכרם יישכח.

אידה לוסטיג, יהודה קאופמן, אסתר לפקוביץ', שנדור פיליפ, ינו פיליפ, שרה פיליפ, רוזה
וויס, ומריה שוורץ.

יהיה זכרם ברוך.

דברי התלמידה עדי, כיתה יב **ביה"ס למדעים ואומנויות, תשס"ה - ירושלים**

אנחנו במיידנק וקר – קור חודר. אני לובשת כל כך הרבה שכבות וקר לי מאוד, אז אני
חושבת על האסירים שהייתה להם רק פיג'מת פסים דקה ואני לא יכולה לתאר לעצמי
את הקור שהם סבלו בעיקר בחורף עם השלגים בייחוד שקר לי כל כך עכשיו וזה רק
סתיו.

במשרפות פשוט לא יכולתי, ברגע שרון סיפר על הקצין שהשתמש ביהודים שנשרפים
כדי לעשות לעצמו אמבטיה בחדר הסמוך, יצאתי החוצה לא יכולתי עוד. אין גבול
לאכזריות לניצול? בחוץ הסתכלתי על הדשא הירוק וראיתי עורבים, שחורים וגדולים.
הקרקור הצורמני שלהם חדר לי מוח, לגוף, לנשמה. הייתי בהלם והעצב שבי לא יצא.

הלכנו לבית-כנסת וישבתי שם ובהיתי, כי לא הכרתי את התפילות – בהיתי בילדות
הקטנות שרקדו לניגוני התפילות, בהיתי בקישוטים שעל הקירות ובהיתי בבנים שלמטה
והרגשתי לא יהודיה, לא שייכת למקום שאמור להיות מקום יחסית מרכזי בחיי יהודיה.

אחר כך אכלנו בבית הקהילה היהודי וקראתי את המכתב של אבא ונורא התרגשתי.
בסוף הארוחה שכולם שרו שירים (שאת רובם אני לא מכירה) התחלתי לבכות ולא
הפסקתי. אני לא יודעת בדיוק למה בכיתי, אולי בגלל היום הקשה או אולי בגלל שלא
הכרתי את השירים והרגשתי מנותקת ואולי זה צירוף של שניהם. חשבתי שזאת הפעם
הראשונה שאני בבית כנסת ביום שישי בערב לתפילה וזה בפולין – המקום שגרם
לסבתא שלי להפסיק להאמין, המקום שבגללו אני לא מכירה את השירים, את התפילות
ואת הדת שאליה אני שייכת ובגלל אותה דת עברנו את השואה. היה לי חבל – פעם
ראשונה שהיה לי חבל שאני לא ממשפחה מאמינה.

דברי התלמידה יעל, כיתה יב ביה"ס למדעים ואומנויות, ירושלים, תשס"ה

דוד יוסף,

קמתי היום בבוקר לקור הפולני של לובלין. קמתי וחשבתי עליך, הלכתי לישון – וחשבתי עליך. נכון, אתה מלווה את חיי תמיד, ואני חושבת עליך במיוחד מיום השואה האחרון, בו הלכת – אבל אני חושבת עליך במיוחד כשאני בפולין, בעיירה שלך, בבית הכנסת שלך – בכל אותם המקומות מהם נאלצת לברוח כמו מאש, מאותם המקומות שליוו את זיכרונות ילדותך, את פחדך, את שנאתך, את כמיהתך ואת הכאב שתמיד ליווה את עיניך (גם בשמחות, דם בחגים, גם בכאב ואפילו כשסיפרת בדיחות) – כשאני נמצאת, רואה ומדמינת את כל אותם הדברים שמרכיבים פרק לא קטן מחייך, ולמעשה הפכו אותך (ובכך גם אותי) למה שהיית.

אתמול היינו בגליציה, בנופים הזכורים לך כל – כך, בריחות ילדותך, בכפרים, בעיירות, בחסידויות – הלכנו וחשבתי עליך – עליך שכבר בגיל בר מצווה הפכת לאדם בוגר, עצמאי ואחראי; עליך שלא הייתה לך ילדות, שאולצת להפוך לבוגר.

על פי בקשתי ביקרנו בלאנצוט העיירה הכפרית והציורית בה התגוררת לפני המלחמה. את ביקורינו התחלנו בבית הכנסת, אותו בית כנסת שהיללת ופיארת, אותו בית כנסת ממנו כל כך התאכזבת כשביקרת בו שוב, כאדם בוגר אזרח מדינת ישראל, בית הכנסת בו עלית לתורה בבר מצוותך, חודשים ספורים לפני שברחת עם סבא ואביכם לרוסיה. התרגשתי מהביקור, כל הזמן אחזתי חזק בשרשרת שנשארה לי לאחר מותך, בה כתוב "יד" – י"ד שמתפרשת כיוסף דומב, כיעל דומב וגם כיד זיכרון – מצבת זיכרון למה שהיה לך ואיננו עוד.

מבית הכנסת הלכנו לרינק – כיכר העיר – בכדי לראות את אותה מרפסת פינתית עליה דיברת, בה התפארת, את המרפסת עליה השארתם סוכה כשברחתם מהגרמנים הצוררים. התרגשתי מהעובדה שאני צועדת באותה הדרך אותה עשיתם כשחזרתם מחגיגת הבר המצווה שלך לסעודת השבת בבית, התרגשתי מכך שאני רואה את אותם העצים, אותם האבנים, אותם ריחות – כאילו כלום לא השתנה... את המרפסת זיהיתי מרחוק, ופתאום הכל קיבל פרופורציות אחרות – אני עומדת מתחת לבית ממנו ברכתם, אני עומדת תחת שרידי ילדותך.

מתחת לביתך סיפרתי לקבוצה מעט ממה שאני יודעת על הסיפור שלך ושל סבא – על החיים לפני, על הבריחה, על הלה, אחותך, שכל הנראה נרצחה באושוויץ, על האפשרות שאחייניתך חיה עדיין במנזר ואינה יודעת שהיא יהודייה. הצגתי למשלחת את שקית הטלית שאחותך רקמה לך לכבוד חגיגת בר המצווה שלך – אותה שקית שעברה איתך כל-כך הרבה, ששרדה איתך את המלחמה, ששמרה עליך גם כשהפסקת להאמין באלוהים אותו היא מייצגת – אותה שקית סגרה איתי מעגל כשאחזתי אותה בידי פוסעת אחרי שישים שנה באותה הדרך אותה אתה עשית איתה – מבית הכנסת בלאנצוט ועד לביתך. עמדתי מתחת לבית אליו כמהת וממנו יראת, והתרגשתי עד דמעות. כל הזמן רק חשבתי עליך ועל כך שלא אוכל לדבר איתך ולספר לך את חוויותי מביתך.

רוני, מנהל בית הספר, שאל אותי אם אינני מעוניינת להיכנס לבית – האמת היא, שמרוב התרגשות בכלל לא חשבתי על האופציה הזאת... עסוקה הייתי בלצלם את הבית, את המרפסת, את החלון הסגור; ולא עלתה בי המחשבה שיש אופציה לראות את מה שנשאר מביתך בפנים. בעזרתה של באשה, מדריכתנו הפולנייה דוברת העברית, נכנסנו

לביתך. חדר המדרגות, נשאר כפי שהיה עם לוחות העץ והמעקה הישן. את ביתך חילקו לשתי דירות של פולנים גויים. צלצלנו בפעמון הדלת של הבית עם המרפסת, פולנייה זקנה וחמוצת פנים פתחה את דלת ביתך ולא התהלכה כלל מהרעיון שניכנס לביתה, ולכן היא הסבירה שהם שיפצו לא מזמן והראתה לנו מרפסת אחרת משותפת לבניין. לאחר התקשורת של באשה שהסבירה לפולנייה שאינני רוצה ממנה מאום מלבד לראות את הבית, השתכנעה הפולנייה להכניס אותנו לביתך.

הבית היה קטן מאוד ועבר שיפוץ מקיף לאחרונה. לפי מה שהבנתי הוא לא נראה כך כשגרת בו – ואת פנינו קידם פסלון של יושב צלוב. הפולנייה הסבירה לנו שבמקום שבו האמבטיה והשירותים היום היה מטבח ישן, והמרפסת הייתה מחוברת לסלון. היכן שהיה החלון הסגור יש כעת סלון, נדמה לי שפעם היה שם חדר השינה. למרות כל השינויים התרגשתי מאוד, והבנתי קצת למה בתוכך היית תמיד עצוב כל-כך, מתגעגע למחוזות רחוקים וישנים. הבית שלך היה עבורי כמו קול דמי אחיך הצועקים אלי מן האדמה, ויכולתי לחוש בך. רציתי לדבר איתך ולומר לך כמה אהבתי, כמה אהבתי אותך, כמה אני מעריכה אותך על גבורתך ועל שהצלחת אחרי הכל לאהוב – כמה אני מודה לאל שזכיתי להכיר מקרוב אדם טוב כל-כך.

התייחדות ע"י "קבר אחים" יהודים שנרצחו ביער לופוחובה
ביה"ס, קריית חינוך דרור, מ.א לב השרון

התייחדות ע"י "קבר אחים" יהודים שנרצחו ביער לופוחובה
ביה"ס, קריית חינוך דרור, מא. לב השרון

כמויות/ רויטל וינר, כיתה יב ביה"ס למדעים ואומנויות, ירושלים, תשס"ה

מאות אלפי זוגות נעליים
מאות אלפי זוגות של רגליים.

זוגות של רגליים שהלכו פה בדרכם,
שאחר כך, התבררה כדרכם האחרונה.

הכל כאן בכמויות כל כך גדולות-
ככל שיש יותר נעליים, כך אני יודעת שיש פה יותר נשמות.

מחשבות על בורות המוות/ דברי התלמיד עפרי, כיתה יב ביה"ס למדעים ואומנויות, ירושלים, תשס"ה

עכשיו אני מבינה את כל הסיפורים על העלים שמתפצחים עם כל תזוזה. אף אחד לא
הולך מהר. שום תזוזות פתאומיות.
שקט. לא לזוז. להסתתר. שתוק, ילד.
כאן נרצחו יהודים. כאן התפצחו העלים תחת רגליהם כשהם זורזו במכות מקתות
הרובים. העצים הגבוהים, הירוקים, לכאורה מפוזרים באקראיות אבל כשאני מסתכלת
עליהם, הם מסודרים בטורים, יוצרים את מסלולי הריצה, מסלולי ההרצה, מסלולי המוות.

אני רואה גופות עירומים רצים. אני רואה חיילים גרמניים, צועקים, מנופפים ברובים. אני רואה מרחוק, בקטן, במטושטש, בשחור לבן. כמו דרך עדשה של טלסקופ, מסתכלת ממקום אחר ולא מצליחה להבין.

עבודה בחשיפת המצבות בזדונסקה וולה, ביה"ס למדעים ואומנויות ירושלים

דברי תלמידה, ביה"ס למדעים ואומנויות, שכבת יב, ירושלים, תשס"ה

לפני...

אני מגשימה היום חלום, ואני לא מרגישה כאילו אני מגשימה חלום; אני מרגישה כאילו אני טועה. אני מפחדת פחד מוות. המסע לפולין, למחנות, לחיפוש אחר תשובות לשאלה הגדולה ביותר שלי, לביקור בלאנצוט - עיירתם של סבא פתחיה ודוד יוסף הוא חלום ילדות שלי. אולי חלום זה נבע ממני כילדה שהתעניינה בשואה, קראה על השואה, ופחדה מהשואה; ואולי הוא נבע מההורים שלי - שמהיום שאני זוכרת את עצמי אומרים שאני אסע לפולין ואבקר בלאנצוט. אני נוסעת להגשים חלום, מסע זה הוא אבן דרך בחיי הבוגרים כיהודיה וישראלית גאה, אני נוסעת להגשים חלום כביכול - בלי ספקות. אני מגשימה חלום, ובכל זאת מרגישה בדרכי לסיוט. הבטן מתהפכת, ואת ראשי ממלאות מחשבות, שאלות, פחדים - מחשבה רודפת מחשבה ואינני מצליחה לנסח את הרגשות על הכתב.

קראקוב...

אני חושבת שזו בורות שלי, שמעולם לא הערכתי את הקהילה היהודית שהייתה בפולין לפני המלחמה.

זה כשל, שתמיד אנחנו עסוקים בלדבר על ההשמדה, ואף פעם לא עוצרים לדבר על מה שהיה לפני.

על קהילות גדולות, על פעילות דתית ענפה, על תנועות נוער - על חיי אבותינו בגלות. בכדי להבין מה שאין היום, עלינו בראש ובראשונה להבין מה היה, ובשביל זה נדרש דימיון רב - אני מתקשה בזה.

קשה לי עם הסיפורים, קשה לי לדמיין איך בכיכר בה הכל מתנהל כשורה היו בעבר האקציות הנוראות, וקשה לי עם זה שפולין היא ארץ יפה. קיוויתי שפולין תהיה ארץ אפרורית שאני אוכל לשנוא בקלות, אך קשה לשנוא את הירוק הנצחי והמרחבים הגדולים, קשה לשנוא את פולין של העיירות הציוריות, הריחות הכפריים והשמיים השקטים.

פלאשוב...

פלאשוב הוא דימיון וזכרונות. אפילו הקור אינו משתקף דיו מתחת למעילים.

פלאשוב הוא שלוש אנדרטאות. אחת מהן לא רואים, בשנייה היהודים לא מוזכרים.

פלאשוב הוא כאב רב שנים וסבלם של יהודים. כאב שלא נותר לו זכר מוחשי.

פלאשוב הוא מחנה ריכוז. פעם היה שם בית קברות.

פלאשוב היה מישורי, היום יש בו גבעות. אפשר רק לדמיין מה מקורן.

פלאשוב הוא מוות, סבל וייסורים.

כל מה שראיתי בפלאשוב היה דשא. דשא קפוא.

***** ●

●

דברים שלקחתי מאושוויץ...

נעל של ילדה קטנה. שאת ייסוריה אני יכולה רק לתאר.

צמה של ילדה שלא יכלה לנאצים.

טלית. צחוק מתגלגל של פולנים.

כאב, שאלות וחוסר היגיון.

נעל עקב של אישה שניסתה, בכל זאת, לשמור על מראה.

סיפור או שניים של ניצולים.

אסיר מספר 115170.

קרמטורים.

המון תמונות של השפלה.

דשא.

פירוש המושג חופש.

בירקנאו...

אני המומה וסחוטה רגשית. זה לא כאב, זה לא בכי, זה פשוט בלתי נקלט.

ארובה - שכשהסתכלו הילדים עליה הם לא ראו בה את סנטה קלאוס, רק דממת מוות ועשן.

ואני יודעת שעבור לא מעט יהודים החירות הייתה כשנפשם עלתה השמימה בארובה.

מדי שלוש דקות אני ממששת את מפתח המלון - להיזכר שלי יש איפה לישון הלילה, איש חכם ויקר אמר לי לזכור שאני הולכת לראות דבר מהעבר שאני לא אצטרך לעבור - אני זוכרת את מילותיו.

אני המומה ומפחדת מהחוויה הזו. היא לא ממוטטת, היא פשוט חודרת לכל נים ונים. ולא נקלטת. באתי למצוא תשובות לשאלות - ובמקומן רק מצטברות עוד ועוד שאלות. אין פתרונות. אני רק יכולה להודות להשם שזה נגמר, ושאיך אחד מסבי וסבותי ודוד יוסף ודודה רחל לא ביקרו במקום אותו השטן לא דימיון. אחרים ממשפחתי ביקרו כאן, פגשתי אותם בעפר ומשרפות, וגם בתמונותיה של לאה בלום ממאקוב מוזובייצקי. אני המומה, ושמחה שראיתי - רק אדם שיודע מה היה יכול לדאוג לכך שזה לא יהיה.

תלמידי ביה"ס יפעת בבית הכנסת בקרקוב

גיא קריגר, ביה"ס המקיף חקלאי ויצו-קנדה נהלל

ייסורים. סבל. כאב. חוסר אונים. מילים חסרות משמעות. אנחנו, שלא היינו שם, איננו יודעים דבר.

היינו בורשה ועמדנו באומשלאגפלאץ, הכיכר בה ראו יהודים רבים את משפחותיהם בפעם האחרונה לפני שנלקחו אל סופם.

עמדנו ביער לופוחובה מול גזרת האדמה המגודרת ובכינו, כשמסבבנו טמון באדמה אפרם של היהודים שנרצחו.

היינו ליד הגדר החשמלית במיידאנק וידענו שאם ניגע בגדר ניגע באותה גדר שהייתה הדבר האחרון שבה נגעו כה רבים.

ראינו לבנה אדומה באושוויץ על-ידה שכב יהודי כמה עשרות שנים קודם לכן, ללא נשמה בגופו, לפני שנגרר אל תוך האש.

אנחנו יודעים שמתוך כחמישים ושישה אלף יהודי קראקוב נותרו בחיים לאחר המלחמה רק כאלף.

אנחנו יודעים שבמחנה ההשמדה טרבלינקה נרצחו שמונה מאות אלף יהודים. אנו יודעים שבשואה נרצחו יותר משישה מיליוני יהודים.

ואנחנו, איננו יודעים דבר.

אנחנו כואבים את חוסר ההבנה, את הבלבול, את האטימות. אנחנו יכולים לשמוע עוד ועוד סיפורים מפי מדריכים ומפי אנשי העדות. ואנחנו לא נבין.

כמה אני רוצה לדעת מה קרה שם, בפולין. ואני רק מודה לאלוהים על כך שאיני יודע. אבל מה אומר לאלו שיודעים?

עלינו על מטוס וטסנו לפולין. ראינו את המקומות ושמענו את התיאורים המזוויעים. תמונות, עדויות ובניינים שעומדים אל מול עיננו. ועל אף כל כוחם אין בהם כוח. לא רעבנו את הרעב של היהודי בגטו שלא אכל שבועות. לא קפאנו את הקיפאון של היהודי שעל עצמותיו הדלות סחב גופות. לא היינו אימהות שתינוקותיהם נרצחו אל מול עיניהם.

בשובי מפולין אני יודע שלא הסקתי מסקנות, לא למדתי עוד על השואה, לא הבנתי יותר על מה שקרה בפולין. אבל מיליוני יהודים היו שם לפני. חלקם נשאר שם לעד וחלקם שרד. והם כולם יודעים.

איננו יכולים להשתמש במילים מוות ורצח, צער ועצב, כי אלו מילים כל-כך קטנות. ואנחנו חייבים, כי את המציאות אי-אפשר לומר. כי חייבים לדבר על השואה, ולהזכיר לכל העולם ובעיקר לעצמנו, שיש דברים שלא נדע לעולם ואנו חייבים לדעת אותם.

כשאני שומע את סיפוריהם של ניצולי השואה אני שומע ואיני מסוגל לתאר. אומר לעצמי שאני לא הייתי יכול לעבור את זה. אבל גם הם לא היו יכולים לעבור את זה. והם עברו את זה. וזאת לא אבין.

כל-כך הרבה דברים יש לומר על השואה, לדבר ולדעת. ודבר אינו אומר דבר. כל-כך הרבה דברים יש לראות בפולין. ודבר אינו אומר דבר. אבל אנחנו נזכור ונדבר ונלמד. ונקשיב ונראה. כי זה כל שנוותר לנו לעשות.

זו חובתנו.

תלמידים מספרים על סבים וסבתות שעברו את תלאות השואה לקראת המסע לפולין

גל לוטטי מספר על סבא לאון ביה"ס המקיף חקלאי ויצו-קנדה נהלל 2004

בכפר קטן בפולין בתאריך 7.12.1928 נולד סבי לאון. הכפר נימצא ליד העיר נובי-סונץ' באזור שנקרא "קרסנה פוטוצקיה".

כשפרצה מלחמת העולם השנייה, העבירו את משפחתו של סבי לגטו נובי-סונץ'. סבי היה בן 12 ואימו שלחה אותו עם קבוצת בורחים. אך למחרת חזר, כי אימו ביקשה שיהיה עם משפחתו המאוחדת. בזמן שהמשפחה שהתה בגטו, אביו של סבי ביקש מהשכנים שלהם, משפחת קרול הפולנית, שהיו לפני שהמשפחה עברה לגטו ידידים, אם הם מסכימים להסתיר את משפחתו של סבי שמנתה 7 נפשות. השכנים נענו בחיוב.

בבוקר 22.8.42 הגרמנים החליטו על סגירת הגטו ובאותו יום משפחתו של סבי נמלטה מהגטו לעבר שכנים-משפחת קרול. משפחת קרול שיכנה את משפחתו של סבי בגורן שלהם, ובמשך שבוע שהמשפחה התגוררה בגורן, בנו סבי ואביו מעל האורווה מחבוא. הם בנו קיר פנימי בעליית הגג אשר קיצר אותה ובמקום זה הסתתרה המשפחה במשך שנתיים וחצי. המחבוא היה נורא קטן ונמוך ואי אפשר היה לעמוד שם. משפחת קרול דאגה למזון (דייסה) עבור משפחתו של סבי. במחבוא עמד מיכל לשון וצואה שהורד דרך פתח ברצפה למטה ואחד מבני משפחת קרול היה מרוקן אותו. בחורף היה שם נורא קר והיה מעט אוכל ולמשפחה היה נורא קשה. במחבואם למדו הילדים חשבון ושחמט.

במשך מלחמת העולם השנייה היו הרבה רגעים של ייאוש אבל אביו של סבי נהג לספר על ארץ ישראל והחיים החדשים שמתפתחים בה. בזמן ששהו בעליית הגג של משפחת קרול ראו סבי ומשפחתו, דרך החריצים שבין הקרשים, רכבות ארוכות עוברות מרחוק. אביו של סבי נהג לעקור שיניים שכאבו לבני משפחתו של סבי כדי שלא יצעקו ויתלוננו על כאבים וישמעו אותם ויגלו שהם מתחבאים שם ובסוף המלחמה הייתה למשפחה קופסה מלאה בשיניים.

ב-18.2.1945 בשעות הצהריים, הייתה הפסקה במעבר הצבאות הגרמניים. הדרך הייתה ריקה. היה שקט מוזר לא נראו מכוניות לא סוסים ולא חיילים. השקט המוזר הזה הופסק על ידי קריאה של אחיו של אדון קרול שגר בגבעה מעל משפחת קרול והודיעה שהרוסים באים לשחרר אותם.

אביו של סבי ניכנס למחבוא ואמר: "ילדים שוחררנו" כולם התחילו להתנשק, לבכות מרוב אושר. לא האמינו לדבריו. בינתיים הופיעו חיילים ורכבים רוסיים. המשפחה המשיכה להתחבא במחבוא עוד עשרה ימים בגלל החשש שהרוסים ייסוגו חזרה. משפחת קרול לא רצתה שיוודע שהחביאה יהודים ולכן הלכה משפחתו של סבי מהמחבוא בדרך עקיפה.

הידיעה על משפחתו של סבי התפשטה בסביבה במהירות. האיכרים מהבתים הסמוכים הביאו קצת אוכל ורחמו על סבי ועל אמו שהיו כל כך רזים.

משפחתו של סבי המשיכה לגור בפולין עוד כמה שנים עד שיתנו למשפחה אישור לעלות לארץ. ב-1957 הממשלה הסכימה לתת אישור לעלות ומשפחתו של סבי עלתה לארץ. סבי ניפטר בגיל 59 ממחלת לב. משפחתו של סבי עדיין בקשר עם משפחת קרול. אחד מבני משפחת קרול קיבל בשם כל המשפחה תואר "חסיד אומות עולם". הם קיבלו תעודה על כך וגם נטעו עץ על שם משפחתם בירושלים.

תלמידי ביה"ס למדעים ואומנויות - ירושלים בבית הכנסת בלנצוט

רביב שטיינברג מספר על סבתא לילי ביה"ס המקיף חקלאי ויצו-קנדה נהלל 2004

סבתי לילי נולדה ב- 20.8.1926 בברטיסלבה שבצ'כוסלובקיה להוריה מרגריטה ושמעון לבית אונגר. אחיה ארוין (יואל) נולד בשנת 1928. מבחינה כלכלית לא הרגישו מחסור, אם כי לא חיו חיי מותרות.

סבתי החלה את לימודיה בבית ספר יסודי סלובקי בשנת 1933. בתוך כותלי בית הספר היא לא חשה באנטישמיות, אך ברחוב, "נוער השוליים" קראו לה יהודיה מסריחה וזרקו עליה חפצים שונים.

בשנת 1938 החלה את לימודיה בבית ספר תיכון סלובקי ולא יהודי. באותו הזמן הגרמנים נכנסו לאזור והאנטישמיות החלה לפרוח. בזכות הקשרים הטובים בין הגרמנים

להונגרים הועבר כל המחוז, ובכללו העיר קושיצ'ה, לשם עברה לגור משפחתה של סבתי מחזקת סלובקיה לחזקת הונגריה. בתחילה, כל התושבים, כולל היהודים, שמחו על הכיבוש ההונגרי. גם משפחתה של סבתי קיבלה את פני החיילים ההונגרים בדגלים בצבעי אדום לבן ירוק (הדגל הונגרי), אך כבר במעמד זה הופנו אליהם הערות אנטישמיות, והם הבינו שהמצב הולך להיות רע. בשנים אלה האנטישמיות הייתה בעיקר מילולית. סבתי למדה בבית הספר התיכון והצטיינה בלימודיה, אך המורים, שרובם היו אנטישמיים, לא נתנו לה תעודת הצטיינות, למרות שהגיעה לה. רק מורה אחת שהייתה הונגריה ולא גרמניה נתנה לה בחשאי ספר כאות הצטיינות בלימודים.

בתקופה זו, סבתי רצתה מאוד להצטרף לפעילות של תנועת הנוער הציונית, אך לא עשתה זאת בגלל התנגדותו של אביה, שנבעה בעיקר מפעילותם המשותפת של בנים ובנות והוא התנגד לכך מבחינה דתית.

בשנת 1940, אבא של סבתי התגייס לצבא ההונגרי. בשנת 1941 הוא הועבר למחנה עבודה בתנאים קשים של עבודת פרך ובלי תשלום שכר עבודה. מאז ניתקו כמעט כל הקשרים איתו.

בשנת 1943 בילתה סבתי שנה בבית דודיה בהונגריה, לשם נשלחה כדי להעלות במשקל! כשחזרה לקושיצ'ה, הסתבר לה שהמצב הכלכלי בבית לא מאפשר את המשך לימודיה בתיכון ולכן למדה לתפוצ כובעים. היא לא אהבה את המקצוע הזה.

החיים בסלובקיה הפכו קשים יותר ויותר. התחילו להגיע שמועות (על ידי יהודים פליטים שברחו ממחנות העבודה) על המתרחש בחזית ועל כך שלוקחים את כל יהודי אירופה למחנות עבודה (מחנות בהם יהודים עבדו עבודת כפייה), הם לא ידעו דבר וחצי דבר על מחנות ההשמדה (מחנות בהם השמידו את יהודי אירופה).

הגרמנים, שהסתובבו באופן חופשי בקושיצ'ה התחילו לתפוס יהודים ברחוב. אחת השיטות לזהות מי יהודי ומי לא, הייתה לבדוק מי יודע גרמנית ומי לא, על סמך העובדה שרוב היהודים לא דברו גרמנית. חיילים גרמנים היו פונים לקבוצת אנשים בגרמנית, מי שלא היה יכול לענות להם בגרמנית נחשד כיהודי. בשבת אחת, כשמשפחתה של סבתי חזרה מבית הכנסת, התנפלה עליהם קבוצת חיילים גרמנים בשאלות. למזלם אביה ידע גרמית היטב, וכך הם ניצלו.

לילה אחד, בשנת 1944 בן דוד של אמא של סבתי נכנס לביתם וסיפר שברח ממחנות העבודה, הוא אמר לסבתי ולמשפחתה להסתתר ככל האפשר מהגרמנים, אך לשם כך היה דרוש ממון רב, שלא היה בידיה של משפחת סבתי, לכן הם לא הצליחו להסתתר או לבנות מקום מחבוא.

יום אחד הופיעו מספר חיילים מה"משמר" בדירת סבתי והודיעו לבני המשפחה שהם צריכים לארוז בגדים וקצת אוכל, כי עליהם לעבור ל"גטו". ואכן לאחר מספר שעות באו החיילים ולקחו את כל בני המשפחה של סבתי לדירה בבלוק גדול שהייתה באזור הגטו, שם היקצו להם חדר אחד. לאחר מספר ימים נכנסו לדירה עוד משפחות, כשכל אחת גרה בחדר משלה, וכך הם חיו מספר שבועות. בכל בלוק היה שומר מטעם הגרמנים ששמר על היהודים שגרו בבלוק. בתקופה זו היה נהוג עוצר מהשעה 21:00. ערב אחד אמא של סבתי הלכה לתלות כביסה ואחריה לשעת הסגירה, השומרים של הבניין תפסו אותה והיכו אותה עד זוב דם. היא חזרה לדירה פצועה קשה, שטופת דם ובלי הכביסה.

אחרי המקרה הזה, הם הבינו יותר טוב את המצב והסתגרו בדירה. הם יצאו ממנה רק במקרים דחופים, כדי להימנע ממגע עם אנטישמיים. כך הם חיו בגטו כחודשיים.

יום אחד חזר אביה של סבתי למשפחה, לאחר שברח ממחנה העבודה בו היה.

תושבי העיר שבה סבתי גרה, היו ברובם אנטישמיים ושמחו על מה שעושים ליהודים, מלבד מספר אנשים שהיו תרבותיים ולא אנטישמיים, למרות שלא היו יהודים.

בתחילת חודש מאי העבירו את כל יהודי העיר קושיצ'ה למפעל לבנים גדול ושם הם שהו מספר ימים. מצב הרוח של כל האנשים היה כמובן קשה ביותר. למרות זאת הילדים והנערים יצרו הווי מיוחד של משחקים ובדיחות משלהם.

לאחר כ- 10 ימים במפעל הלבנים, התחילו להעביר את היהודים בטרנספורט למקום בלתי נודע. סבתי ומשפחתה עברו בטרנספורט השלישי.

מאות יהודים הועמסו על קרונות משא סגורים שהובילו אותם מספר ימים. התנאים בקרון היו קשים מאוד, היה חוסר במקום והאנשים היו צריכים ממש לשבת אחד על השני. אנשים חולים הדביקו את הבריאים במחלות שונות. מים לקחו מדלי אחד ואת ה"צרכים" עשו בתוך דלי אחר ולאחר מכן זרקו אותם דרך חלון קטן, מתחתיו ירדה סבתי ובכתה כל הדרך.

תוך כדי הנסיעה נפטרו מספר זקנים בגלל התנאים הקשים. מספר יהודים התחילו לאכול אוכל לא כשר, כמו חזיר, כי הפסיקו להאמין בה'. באופן כללי רוב האנשים בקרון בכו או שלא דברו, כל אחד חשב על מר גורלו. הנסיעה ארכה מספר ימים ללא עצירות ואז הם הגיעו למחנה אשוויץ.

הרכבת עצרה, וכל היהודים וגם סבתי ומשפחתה ירדו מהקרונות לרציף, שם עמדו חיילים גרמנים שהאיצו בהם ללכת לכיוון בו עמד דוקטור מנגלה.

מנגלה היה זה שהחליט מי יחיה ומי ימות. הוא סימן לאנשים שעברו לפניו האם ללכת לכיוון ימין שפירושו חיים או לכיוון שמאל שפירושו מוות. הוא הפריד בין זקנים לצעירים ובין יפים ללא יפים ובין חולים ובריאים. סבתי ואמה הגיעו לדוקטור מנגלה. הוא שלח את אמה לצד ימין ואילו את סבתי שלח לצד שמאל בגלל שהייתה מאוד רזה. אמא של סבתי החזיקה בידה ולא הסכימה לעזוב. דוקטור מנגלה הסכים שסבתי ואמא שלה ישארו ביחד ושתייהן הלכו לצד "החיים".

כל הנשים נשלחו לבלוק ובו חדר גדול, אמרו להן להתפשט ולהתקלח. כשיצאו מהמקלחת נתנו להם שמלות אפורות (את הבגדים וכל שאר הרכוש שלהם לקחו הגרמנים) אותן לבשו בלי להתנגב. אמא של סבתי התעכבה בלבוש והחיילים הגרמנים שלחו אליה 4 כלבים. למזלה הם רק שרטו אותה קצת. סבתי מאוד נבהלה ופתחה בצעקות, שלא האמינה שהיא עשתה זאת.

העבירו את כל הנשים לבידוד בבלוק גדול ובו מיטות צפופות בקומות. רבות מהנשים היו חולות. בערב עברה בבלוק רופאה שמדדה את חומם של הנשים. מי שהייתה חולה הועברה לצד. לסבתי היו 40 מעלות. למזלה בת דודה שלה שהייתה ותיקה במחנה, והכירה את הרופאה, הפעילה פרוטקציה כדי שלא תשלח מהבלוק. הבדיקות המשיכו יום יום, כדי לבודד את החולות. כדי שסבתי לא תיבדק היא היתה זוחלת מתחת למיטות בין החרקים, העכברים והלכלוך לצד של הנשים שנבדקו, וכך היא הצליחה לא להיבדק, עד שהבריאה וניצלה.

סיפורים ממחנה ההשמדה:

סיפור הבצל - אחת הבעיות במחנה היה כמובן הרעב. בהתחלה היו חלק מהנשים מפונקות, והקפידו לאכול רק מאכלים שאהבו, אבל אחרי מספר שבועות כשהרעב גבר, הן כבר אכלו הכל. סבתי זוכרת את דודתה שלא אהבה בצל, יום אחד מישהי הביאה בצל לבלוק וחילקה לכל הנשים. הדודה שלא אהבה בצל, לא אכלה ממנו, אבל לאחר מספר שבועות, כבר לא הסכימה לוותר על בצל כשמישהי השיגה אותו.

מעבר למחנה אחר - אחרי מספר שבועות, חיילים גרמנים באו, חילקו את הנשים לשתי קבוצות של כ- 200 נשים בכל קבוצה. את הקבוצה של סבתי ואמא העמיסו על קרונות סגורים (בלי חלונות) ולאחר מספר ימים של נסיעה קשה מאוד ברכבת, הם הגיעו למחנה אחר (מילדורף שבדכאו). שיכנו אותן בבלוק שהיה נקי ומסודר יחסית. הבלוק היה בעצם בקתת עץ, וכמובן שהם סבלו ממזג האוויר הקשה. הקירות הדקים לא הגנו עליהם מרוחות וגשמים. במחנה החדש תפקידן של הנשים היה בעיקר לעבוד במטבח ולבשל לאסירים במחנות קרובים.

מחנה הגברים - ליד מחנה הנשים היה מחנה עבודה לגברים. הגברים עבדו שם עבודת פרך, ולכן הם היו עייפים ומורעבים, היחידים שהצליחו לשרוד היו העובדים המקצועיים, אלה שעבדו בחשמלאות ובנגרות כי העבודה שלהם היתה קלה יותר. הייתה להם פרוטקציה והם קיבלו יותר אוכל. הנשים מאוד ריחמו על הגברים ורצו לעזור להם. כל לילה הגניבו להם אוכל. אבל היו מעט נשים והרבה גברים, כך שזה לא תמיד הספיק.

אמא מורדת - סבתי מאוד פחדה, ורצתה להיות "בסדר", לכן עבדה בחריצות, והממונים היו מאוד מרוצים ממנה. אמא שלה לעומת זאת לא רצתה לעבוד עבור הגרמנים, והממונה רצתה להרוג אותה! ידיד פולני של סבתי נקרא לעזרה והוא הציל את האימא מתלייה! לאחר המקרה הזה, אמא של סבתי נבהלה והתחילה לעבוד, כי היא הבינה שאחרת ירגו אותה!

האשה בהריון - לאחר זמן מה הגיעה למחנה קבוצה של כ- 20 נשים פולניות. אחת מן הנשים הייתה בהריון. היא ניסתה להסתיר את הריונה, אך לאחר מספר שבועות הגרמנים גילו את הסוד. רופאה מבין האסירות בדקה את האשה וגילתה שהיא בחודש השמיני. קצין גרמני הודיע לאישה שבהריון שהיא צריכה להחליט או שתהרוג את העובר ותמשיך לחיות, או שפשוט תשלח לאושוויץ. (אז כבר כולן ידעו שאושוויץ פירושו מוות). האישה בכתה ולא ידעה מה להחליט. הנשים במחנה שכנעו אותה שאם היא תלך לאושוויץ גם היא והעובר ימותו ולכן היא החליטה להרוג את העובר. וכך היה. מספר דקות לאחר שהתינוק נולד לקחו אותו 2 נשים לחדר והטביעו אותו בדלי מים. האישה בכתה ימים רבים אחרי המעשה.

מכות במחנה - בין הנשים הייתה אשה לא יהודיה היא הייתה אסירה פוליטית וכל יום היא הרביצה שם לנשים עד זוב דם קראו לה פנצ'בנצה.

אחד מהסימנים הראשונים לסיום המלחמה היה שהנשים במחנה ראו כיצד העיר מינכן מופצצת על ידי מטוסים צרפתיים ואנגלים. הנשים, שעמדו על ההר, ראו את העיר קורסת ושמחו מאוד.

יום אחד באביב 1945 הודיעו לנשים שהן צריכות לעזוב במהירות את המחנה, הגרמנים שמרו בסוד את הסיבה, אבל הנשים ידעו מהי, הן הרגישו שחזית המלחמה קרובה מאוד.

כל הנשים ארזו את מעט האוכל שהיה להן ואת הבגדים שהן תפרו לעצמן, ועלו על קרונות הרכבת שהובילה אותם מהמחנה.

הנסיעה הייתה קשה מאוד. בזמן הנסיעה הקרונות הופצצו ואישה אחת נהרגה מכדור שעבר דרך הקרון ופגע בה. הנשים האחרות שמאוד פחדו נשארו בקרונות. לאחר כמה דקות שמעו צעקות מבחוץ, והדלתות של הקרונות שאי אפשר היה לפתוח אותן מבפנים נפתחו על ידי אסירים יהודים. הנשים ראו את החיילים הגרמנים מתים והבינו שהן חופשיות!!

הזוועה עוד לא נגמרה. כל האסירים פרצו את הקרונות ורצו לכל הכיוונים, כי לא ידעו לאן ללכת. בדרך היו צריכים לעבור מעל חיילים מתים.

אחרי חצי שעה של תוהו ובוהו הנאצים התעשתו, תפסו את היהודים שברחו והתחילו לירות עליהם ולהכות אותם. החיילים הנאצים החזירו את האנשים דרך בית-קברות שהיה שם, לקרונות הרכבת, כשהאנשים היו משוכנעים שיהרגו את כולם. סבתי לא זוכרת כמה זמן הם היו בקרונות האם היו שם מספר ימים או שבועות, אך לפתע הרכבת עצרה, וחיילים אמריקאים פתחו את הדלתות של הקרונות ושחררו את כולם.

היהודים התחילו להרביץ לגרמנים, שניסו ל"התחפש" לפליטים. סבתי זוכרת שחייל גרמני רצה להפריד בין אמא של סבתי לסבתי ופתאום קבוצת גברים יהודים הקיפו את החייל הגרמני והתחילו להרביץ לו עד שמת.

לאחר זמן מה בו שהו במחנה הפליטים, החליטו סבתי ואמה לחזור לצ'כיה. הן עשו זאת ברכבות. גם נסיעה זו היתה קשה. כל אירופה היתה בבלגאן גדול, היו הרבה פליטים וחוסר סדר. היה מסוכן גם כי חיילים רוסים אנסו נשים יהודיות.

סבתי ואמא הגיעו לקושיצ'ה, שם התקבלו על ידי פליטים נוספים ויהודים שהסתתרו בזמן המלחמה וניצלו. הן חיכו לאביה ואחיה אבל הם לא הגיעו. אחרי מספר שבועות הגיע בן דוד של אמא של סבתי והוא הודיע לסבתי ואמה שאביה ואחיה ניספו ביום בו הם הגיעו לאושוויץ. אחיה של סבתי היה בן 16 ואביה היה בן 46 שנים.

סבתי ואמה קיבלו דירה קטנה, בה חיו. סבתי למדה מקצוע – תפירת חזיות וחגורות. בשעות הערב הצטרפה למחנה אימונים של ההגנה במיקולב וכך הצטרפה סוף סוף לתנועה ציונית של מכבי הצעיר. סבתי למדה קשרות. לאחר מספר חודשים היא עלתה ארצה עם אוניית מסע איטלקית.

בפברואר 1949 הגיעו סבתי ואמה לחופי חיפה שבארץ ישראל.

בשנת 1952 התחתנה עם זאב שטיינברג, ניצול שואה ויחדיו הקימו בית בישראל.

יונתן סירקין מספר את סיפורו של סבא אריה גולדברג ביה"ס המקיף חקלאי ויצו-קנדה נהלל 2004

אריה, אביה של אמי נולד בנובידבור (עיירה ליד וורשה) לרבקה וישראל גולדברג, אח ליצחק שרה והלן, ב-1941.

הוא למד בחדר המסורתי בפולין, לאחר מכן בבית ספר ממלכתי פולני אשר היה בפיקוח של וועד יהודי אך איך אומרים - הלימודים לא היו הצד החזק שלו ... משפחתו של אריה הייתה עשירה והיו להם שני בתים להשכרה ורשת של חנויות בגדים, כולל אחת ברחוב הראשי של העיירה. בעיירה היה רוב של יהודים וראשי העיר צירפו את הפרברים של העיר אליה על מנת שהיהודים לא יהיו רוב. הייתה אנטישמיות למרות האמנציפציה. במקומות עבודה רבים (למשל המספנה) לא הורשו יהודים לעבוד.

לפעמים השיקוצים (בחורים פולניים צעירים) היו תופסים יהודים ומכים אותם. אבל למרות זאת הייתה חברות מסוימת בין היהודים לנוצרים, בעיקר בקרב חברי המפלגה הקומוניסטית. הבית של אריה היה דתי חופשי של המזרחי בו הקפידו על כל המנהגים אך לא על כל המצוות. דיברו יידיש ופולנית אבל לא עברית.

כילד הוא שיחק בנהר שזרם במרכז העיר ובמשחקי כדור למיניהם. ובחורף מחליקים על קרח. אריה עסק בספורט והוא היה מתאגרף. הוא היה בתנועת הנוער השומר הצעיר שהייתה תנועת נוער ציונית ואחר כך היה במכבי. הטיולים בה היו רק לילדים בעלי יכולת כספית ואריה השתתף בכולם. בגיל 14 סיים את הבית ספר ובמקום ללכת ללמוד מקצוע החל לעבוד בחנויות של הוריו. למרות שאריה היה ממשפחה עשירה הוא היה צנוע ונודע כאדם הגון מאד.

מאחר והיה מאד חברותי התחבב על מרבית האנשים ונחשב כחבר טוב וכבן טוב להוריו. כשהתחילה המלחמה באחד בספטמבר 1939 אריה היה בן 19.

כבר באותו בוקר נפלו פצצות בנובידבור ומרבית האנשים ברחו לוורשה. ב-28 לספטמבר נכנעה פולין והיהודים ברחו לנובידבור חזרה. אריה ומשפחתו נסעו לגינבו שם הייתה להם חנות. מרבית היהודים פנו מזרחה לעבר הגבול עם רוסיה, הכוונה הייתה לשלוח את הצעירים על מנת שלא יצטרכו לעבוד בשביל הנאצים. אריה ברח לליטא ועבר בגניבה את הגבול, עבד שם ושלח חבילות הביתה. ליטא הייתה ניטרלית ולכן ברחו אליה וממנה לארצות כמו ארצות הברית או ישראל.

ב-1941 נכבשה ליטא על ידי הגרמנים ואריה ברח ממנה. הוא חיפש את קרוביו אך ומצא את חברו שמחה פינקר. שמחה התגייס לצבא אנדרס, צבא פולני שמטרתו להלחם בנאצים ואריה הצטרף בעקבותיו. בסוף 1941 אריה עבר לארץ ישראל על מנת להלחם בגרמנים אשר היו באפריקה. בסוף המלחמה הוא מגלה, שאחיו יצחק הצליח לשרוד את המלחמה. הוא מנסה לשכנע אותו לעלות לארץ אך יצחק מעדיף לקחת את רכוש משפחתו מפולין ונרצח ע"י שכניו. כל בני משפחתו של אריה למעט שתי בנות דודותיו, נספו בשואה.

בארץ אריה פגש את אטה וב-30.12.1947 הם נישאו. נולדו להם שלושה ילדים: רבקה ישראל (על שם אביו ואמו שנספו) ואורנה (אמי) אריה לא דיבר ולא סיפר על עברו. רק בסוף ימיו החל לשתף ולספר אשר עבר עליו ועל משפחתו. הוא שנא את הפולנים והתנגד בכל תוקף למסעות לפולין. בגיל 75 נפטר סבא אריה ממחלת הסרטן.

תומר רבינוביץ מספר על סבא מרדכי קרני ביה"ס המקיף חקלאי ויצו-קנדה נהלל 2004

סבי מצד אמי, מרדכי קרני, נולד בשנת 1930 בעיירה גנץ שבצ'כוסלובקיה. משפחתו של סבא הייתה אדוקה ביותר, חגגה את כל החגים והקפידה על כל המנהגים. למרדכי היה אח אחד ושלוש אחיות כולם צעירים ממנו. לאח קראו שמחה ולאחיות מרים, טובה ועמליה.

מרדכי למד בבית הספר בצ'כיה במשך שלוש שנים בלבד ולאחר פרוץ המלחמה, כאשר השלטון עבר להונגריה, המשיך ללמוד בבית ספר הונגרי. בילדותו כמעט כל שכניו היו יהודים והשאר היו נוצרים אוקראינים. האוקראינים אומנם התפרנסו מהיהודים אבל יחד עם זאת הרגישו את עצמם עליונים. המקצועות בהם עבדו היו עבודות שירות וחקלאות אצל היהודים.

שמו של אביו היה שלמה והוא היה סוחר מצליח שעסק ביצוא עצים ופירות לגרמניה. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה הופסקו עסקיו של אביו עם גרמניה והוא התפרנס מעסקים שונים בצורה הרבה יותר מצומצמת בתוך המדינה.

בתקופת המלחמה גויס אביו לצבא ההונגרי (האזור שלו בצ'כיה נכבש בשנת 1941 ע"י ההונגרים). עד שנת 1944 שירת בצבא העבודה וזאת מכיוון שהיהודים בתקופת המלחמה לא שירתו בצבא רגיל.

אמו של סבא מרדכי, הניה, הייתה מבית מאד דתי ואמיד. אביה היה איש עשיר בעל קרקעות ורכוש רב. היו להניה הרבה אחים ואחיות. היא הייתה עקרת בית ובעיקר עסקה בחינוך ובגידול הילדים.

בשנת 1944 כל היהודים נלקחו ממקום מגוריהם ורובם הושמדו ע"י הנאצים. באותה שנה נלקחו הניה ושלמה ביחד עם הילדים לגטו ומשם למחנה ההשמדה בירקנאו.

הניה מצאה את מותה יחד עם בנה ושלושת בנותיה (אחיו של מרדכי). היא הייתה בת 40 במותה והילדים מתו כאשר הגדול ביניהם היה בן 12 והקטנה הייתה בת 4. בזכות היותו הבכור בן 14, ובמיוחד גבוה, שרד – סבא מרדכי. האב המשיך לעבוד במחנות עד כחודש לפני סיום המלחמה.

גורלו לא ידוע בבהירות. ב-1945 כשהמלחמה הסתיימה הוא היה בסך הכל בן 41. סבא נלקח לעבודות שונות וכך המשיך במשך שנה לעבוד במחנות ההשמדה באוסטריה. משם השתחרר בחמישי במאי 1945 ע"י הצבא האמריקאי. עם השחרור התנפל סבא מרדכי על האוכל והדבר גרם לו למחלת קיבה שקשה היה לרפאה. הוא שכב בבית חולים כחודשיים בחוסר הכרה ובאפיסת כוחות.

בשנת 1946 יצא סבא למסע ארצה באוניה ששמה "כנסת ישראל", בעלייה בלתי לגאלית. הבריטים ששלטו כאן עד 1948, הורידו אותם בכוח מהאוניה בנמל חיפה ושלחו אותם למחנות העקורים בקפריסין.

בקפריסין שהה במשך שנה ולמד עברית ומקצועות אחרים ע"י מורים ישראלים. אחרי שנה בקפריסין הוא שוחרר ובשנת 1947 עלה לישראל. בהמשך חייו השתלב סבא בשירות הצבאי ופעילותו הביטחונית למען המדינה רבה ביותר.

סבא מילא תפקידם חשובים במשרד החוץ כמו למשל שגריר ישראל בבורמה בשנים 1996-1990.

היום סבא מבלה את תקופת הגיל השלישי ביחד עם סבתא (גם היא ניצולת שואה) בבית נאה בהרצלייה ונהנה משני ילדיו וארבעת נכדיו.

דברי אנשי עדות שהשתתפו במשלחות

דברי העד אברהם כרמי

אם יש לאדם איזה "למה" שלמענו הוא חי - הוא יכול לשאת כל "איך".

חברי למסע,

בבואכם לפולין תעמדו פנים אל פנים מול גודל השואה שירדה על עמנו בדור האחרון. שואה היא אירוע מרכזי, גורלי בתולדות עמנו, שלימוד מתוך ספרים והתייחדות בטכסים אינם מסוגלים לעורר את הרושם הראוי לה, ועל כן "טוב מראה עיניים מהלך נפש".

בסיום בפולין תוכלו להבין, מעט מזער, ממה שקרה וממה שאבד לעם ישראל בשואה. תבינו מה גודל האחריות המוטלת עליכם - דור ההמשך - בטיפול ובשימור נכסי הרוח והמורשת היהודית לעתיד לבוא ובהגנה על קיומנו ועל קוממיותנו כעם וכמדינה המגינים על עצמם. תרגישו כ"עם שרידי חרב": מתלווה אני אליכם - "השריד".

מהיכן נובע כוח עז להישרד, להיצמד לחיים? מה הם מקורות יניקתו וחיותו? ואני, ילד כבן 11 חוויתי כל זאת, ראיתי את כל הזוועה שנפערה לפתע מול עיני. חשתי אז לפתע באותו כוח שהתחיל להתגבר ולפעם בקרבי אט אט ובעצמה גדלה והולכת שלימים במועד מאוחר יותר, שמעתי שקוראים לו יצר ההישרדות, כוח הרצון להישאר, הכמיהה לחיים או המאבק להיאחז בהם... ומאז ועד היום "הוא" לא עזבני. נפגשתי עמו אז כמעט מדי יום, לעתים אף מספר פעמים ביום. הוא הפך חלק מישותי. הוא אשר שמרני במשך תקופה ארוכה בחפירות עמוקות, טחובות ואפלות בבית הקברות היהודי שברחוב אוקופובה, שהיה פרוש ממול חומותיו של גיטו וורשה. הוא פיעם בקרבי בחזקה בבונקר החשור, המאובק והמחניק ברחוב מורגובסקה מס' 42 בעת שוארשה החלה בוערת בליל התקדש חג הפסח - "חג החירות" של שנת תש"ג בשעה ש"ערכנו" את הסדר בהסבת פרקדן, כן בהסבה, כמצווה, כשגופי לחוץ מרוב דוחק בין שתי גופות של אנשים גוססים, ושפתותי מדובבות חרש "לשנה הבאה בירושלים". זאת בלבד זכרתי, בנסיבות אלו, מכל ההגדה של פסח.

כל אדם חייב לבנות ולנצור משכן של קדושה בנשמתו בכל מקום שבו הוא חי, אם זה בבונקר שבגיטו וורשה הבווער, ואם זה במחבוא הבור הטחוב שבבית הקברות היהודי, ולאחר מכן במחנה ההשמדה בטרבלינקה ובמחנות אחרים, אליהם הועברתי ע"י הצוררים הנאציים, ואם זה בארץ-ישראל, אליה הגעתי בראש השנה של שנת תש"ו כמעפיל, אחרי ניסים רבים. בכל התקופה האימה הזאת חסדי הי"ת [השם יתברך] לא עזבוני. לניסים גלויים זוכים רק המאמינים בהם.

לפני שנים אחדות בא לידי ספרו של ויקטור פרנקל: "אדם מחפש משמעות". ומתוך דפיו שואב אני מדי פעם חיזוקים ורעיונות שהבעתי כאן. יהודי זה, כמיליוני אחינו בני-ישראל, שמצא את עצמו בתוך השואה מעורטל מכל משפחתו הענפה שנספתה, ומכל רכושו ונכסיו, עוסק בספרו במשמעות החיים שלמענם הותירה אותו ההשגחה העליונה. בין היתר הוא כותב: "מי שיש לו איזה 'למה' שלמענו הוא יחיה - יוכל לשאת כמעט כל 'איך'".

אנו קוראים: "הסיכוי לצאת חי מן המחנה לא היה יותר מבשיעור של אחד למאה. לא היתה לי שום תקווה כי כתב היד של ספרי הראשון שהסתרתיו תחת מעילי בבואי לאושוויץ יינצל אי פעם. לכן היה עלי להשלים עם אובדן ראשית יצירתי.

דומה היה עלי כי לא אניח אחרי ולא כלום. לא ילד בשר ודם ולא יצירת מוח. וכך התייצבה השאלה: שמא, בתנאים אלה חיי ריקים מכל פשר. לא ידעתי עדיין כי תשובה על שאלה זו כבר היתה מוכנה ומזומנת לי. הדבר קרה כשנצטוויתי לפשוט בגדי תיכף בבואי לתחנת הרכבת באושוויץ. במקום הדפים הרבים של כתב היד מצאתי באחד הכיסים של מעילי "החדש" דף אחד תלוש מסידור תפילה ובו פסוקי "שמע ישראל" כלום לא הייתי צריך לראות "במקרה" זה אתגר לחיות את מחשבותי תחת להעלות אותן רק על הנייר?"

אדם יהיה מסוגל להתגבר על הקיים ולסבול, אם השכיל להציב לעצמו תכלית נעלה. זה היה "המשמעות" ו"הפשר" הבונים בו את הכוח להיאבק בנחשולי החיים את הרצון החזק להישרד. החיים בעבור לספר, הם הפשר שלי לחיים. אחרי שבוע של מסע - תחזרו בשלום הביתה, אחרי החוויה הנוראה שתחו בו בסיור בפולין, עמק הבכא של עם-ישראל, תחושו ביתר שאת את הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו לחיות במדינת ישראל העצמאית - מי שיש לו איזה "למה" שלמענו יחיה יוכל לשאת כמעט כל "איך".

היהודים השתתפו בפיתוח הארץ והמדינה. היו גם תקופות קשות שהאורח לא רק שלא זכה להכנסת אורחים אלא פגעו בו.

אנו מסיירים עתה במקומות המזוהים עם הרס והשמדה של עמנו בתקופת השואה על אדמת פולין. אל נשכח כי הגרמנים, ממשלת הרע הם, הם שהחריבו בתינו ובנו מחנות השמדה בפולין.

בין הפולנים היו כאלה שסייעו לגרמנים ברדיפות וברצח, אבל היו גם רבים שבסיכון חייהם וחיי משפחתם הסתירו, הצילו ועזרו ליהודים להישרד. אלו "חסידי אומות העולם". כשם שמצווה לזכור מה עשה לך עמלק כן מצווה לזכור את אלו שהטיבו עמך.

משרד החינוך של פולין משתדל היום לחנך את הנוער בפולין לסובלנות לשונה ולנכרי. ליחס של כבוד ליהודים לדתם ולמדינתם.

אנו בעת הסיור בפולין חייבים לזכור ולא לגרום למתחים מיותרים עם הבלתי מחונכים עדיין, ודי לחכימא ברמיזא - ודי לחכם ברמז.

שלכם בידדות

"השריד", אברהם כרמי - מקווה ישראל

נ.ב.

אנחנו אזרחי מדינה בת כ-3000 שנה, מאז שדוד המלך קבע את ירושלים כבירתה, אנו מתארחים עתה במדינה בת 1000 שנה. מדינה זו היתה "אכסניה" לחלק גדול מעמנו במשך אותה תקופה עליה נאמר "פו"-ל"ן". כאן תלון עד שתשוב לארצך. היו תקופות של ידידות בין המארחים לאורחים.

דברי התלמיד פיירמן רז על טוביה איש העדות - איש העדות, מסע לפולין 2000, ביה"ס התיכון חקלאי ויצו, נהלל

הוא היה בשבילי אדם גדול אדם אמיץ, למרות שלא אמר או דיבר הרבה.
ראו עליו את הכאב של החזרה בפעם הראשונה למקומות המרים והכואבים האלה שם
הוא העביר את ילדותו... גם כן ילדות, ילדות של פחד מראות וזוועות.
הוא לא היה יכול לדבר. הוא לא רצה לבכות אבל עיניו הרטובות אמרו הכל.

הוא אדם אמיץ שליווה אותנו כאיש עדות. כששתק, שתיקותיו רעמו.
כשהוא דיבר הוא לא היה יכול להפסיק.
הוא אמר לנו שזה כואב, אבל באותו הרגע לא הרגשנו את כל מה שהיה לו בלב.
חזרנו לארץ, חשבנו, דיברנו ורק אז הבנו כמה טוביה איש העדות שלנו היה אמיץ. כמה
הוא ניסה לא להרגיש, אבל עכשיו אנחנו "אחי פולין" מרגישים מה שהוא הרגיש. מנסים
להבין איך היה באותם הימים. אז נישארו לנו כמה מילים שאנחנו אוהבים ומתאכזבים
אבל למזלנו אנחנו לא באותם זמנים.
אז אנחנו מבטיחים שנזכור ולא נשכח לעולמי עולמים.

איש העדות שמואל צוק, סבא של התלמידה תמר שינא

בתמונה - איש העדות של משלחת פולין 2003, מר שמואל צוק, סבא של תמר שינא מול הגרדום באושוויץ שם נתלה לאחר המלחמה, מפקד המחנה - רודולף ה.ס. תמר מקריאה מול הגרדום את מכתבו של סבא למפקד המחנה. לסבא של תמר, איש עדות ותיק, הנוסע עם משלחות רבות לפולין היה חלום, להגיע למחנה הזה שבו סבל כל כך הרבה בצעירותו ביחד עם נכדיו. "אני עוד אביא את הנכדים שלי, נכדים של האסיר לשעבר מאושוויץ, ואבוא עם עוד בני נוער מישראל" עזרנו כולנו לשמואל היקר למלא את משאלתו.

משלחת כג של צה"ל – "עדים במדים" דברי אריה צייזלר איש עדות [3.8.2006] ממושב כרם מהר"ל

ברצוני להודות למשלחת צה"ל לפולין 2004 "עדים במדים", שנתנו לי את הזכות ללוות אותם ולחזור אחרי 59 שנים למקום בו הושמדו 42 נפשות ממשפחתי הקרובה, השם יקום דמם. באושוויץ הייתי נער בן 14.5 ללא שם וזהות, מספר קרקוע על זרוע יד שמאל 9860. לא חשבתי ולא יכולתי לתאר שאני אצא משם בחיים.

את הכוח לשרוד קיבלתי מאבי, הוא מאד עודד אותי ותמך בי כל זמן שהיינו שם, אני הרגשתי מחויבות לתמוך בו.

ברצוני להודות לרם שמואלי חבר מושבי, אשר המליץ עלי להיות עד חי במשלחת, ולענבל קיווייני בן דב מנהלת מגמת הדרכה "יד ושם", אשר התרשמה אחרי ביקורה בביתי שאוכל לעמוד במעמד זה.

תודה למודי, המדריך הראשי מ"יד ושם", שהדריך אותי לפני היציאה וגם לשתי המדריכות והמדריך שמהם למדתי על הזוועות בבורות הירי ועל יתר מחנות ההשמדה בפולין.

אני חושב שניצחתי בחיים שלי מספר פעמים. שרדתי באושוויץ, חזרתי הביתה לצ'קוסלובקיה דאז, עליתי בעליה אי לגאלית באוניית מעפילים "אף על פי כן", התגייסתי

לצה"ל ושרתתי שנתיים וחצי בסדיר ו-38 שנים במילואים, הקמתי משק במושב ומשפחה. יש לי שלוש בנות, תשעה נכדים ושלושה נינים. הניצחון הגדול שלי, לחזור חופשי עם חיילי צה"ל, להיכנס ולהוביל מאתיים קצינים ונגדים, רב צבאי בידו ספר תורה ומפקד המשלחת, כשבחזית שני דגלנים לתוך מחנה אושוויץ במצעד צבאי ובאותו אופן לטרבלינקה ומיידנק ויתר מחנות ההשמדה שביקרנו. תודתי לכל אחד ואחד מהמשלחת שתמכתם ועזרתם כל הדרך.

מכתבי הורים לילדיהם לקראת המסע לפולין

כותב: עופר בתאריך 18.9.2005

לפני שנה, קצת פחות בכמה ימים, נסעה בתי הגדולה עם חבריה לבית הספר למסע שורשים בפולין, ערב המסע כינסו את ההורים וביקשו מהם לכתוב משהוא לילדים, את המכתב הבא, נתתי למחנכת שלה והשבעתי אותה לתת לה אותו, חצי שעה לפני שהמטוס נוחת. ושתדייק.

אוקטובר 2004

לילדה שלי.

עוד מעט, עוד זמן לא רב יתחיל המטוס שאת עליו, לראשונה בחייך, להנמיך. אחרת כך ינחת, ייסע על המסלול לשם ולכאן ויעצור. הדלתות יפתחו, ואויר הארץ הזו הזרה אך הכל כך מוכרת, יעבור בך. את תרדי ממנו, ותעמדי על האדמה זרה, עמדת כבר על אדמה זרה, אך לא כזו. הפעם תעמדי, אך את לא לבד, התיק שעל גבך ובו הדברים שלך, אינו המשא היחידי שאת נושאת עמך, שאת צועדת הארץ הזו את הצעדים הראשונים. תצעדי אותם חזק ילדה, תצעדי אותם חזק ... את לא לבד הפעם, לא רק בני כיתתך, בית הספר והמורים, המלווים איתך אתך צועדים כל הדורות שהביאו אותך וגם אותי ואת אמך עד לכאן.

אותם אלה, משני הצדדים, שנלקחו פתאום מחיי היום יום שלהם, נטולי הדאגות לעבר הלא נודע, אל אכזריות שלא הייתה כמותה עד אז.

אני רוצה רק לספר לך, שאימי שנולדה באוקטובר 1928, הייתה בדיוק בגילך, בת 16 וחצי, מבית מבוסס, משכיל של "בני תרבות" שלא חסר בו מאומה, שהועלתה לרכבת בערב חג השבועות, ושהדלתות נפתחו לאחר המסע, והאוויר הזה נגע בה, בדיוק כמו שיגע בך בעוד זמן, כבר לא היה אתה איש.

סבך שהיה אז בן 14 כשהמלחמה פרצה, מצא עצמו ככה פתאום, בלב עיר, שהיתה ביתו, והיא זרה ועוינת לו. אז תצעדי את הצעדים האלה, חזק, ילדה, הפעם את לא לבד.

אבא

לצליל, בתי האהובה והיקרה, במסעך לפולין - 2003

"סעי עם האלוהים וחזרי עם האלוהים - Jedź z Bogiem i wracaj z Bogiem"

צליל היקרה fe לואות,

מכתבי זה, מגיע אלייך אחרי מספר ימי מסע לא קל, בארץ אחרת ואולי במידה מסוימת, בזמן אחר... אני מקווה שאת מרגישה טוב, שכל חברותיך וחברייך הקרובים מרגישים טוב, ושהכול עובר בצורה הטובה ביותר.

החוויית אשר את עוברת, אינן קלות. פולין היא ארץ יפה. כאשר נוסעת את באוטובוס ברחבי פולין, הכל מסביב נראה ירוק ונקי... השדות המוריקים, היערות הרבים והירוקים, ומזג האוויר, (כך אני מקווה) קיצי ונעים... הכל נראה שליו ומלא רוגע...

מכתבי מגיע אליך, אחרי המפגש עם קראקוב *Kraków*, עיר הולדתי והולדת משפחתי. עיר, אשר אני קשור אליה מאוד. אני מקווה ומניח, שהעיר קראקוב, מצאה חן גם בעיניך.

צליל יקרה שלי, את טיילת ברובע קזימייז' - *Kazimierz*, ברחובות ובין הבתים אשר פסעה במסבתך צלינה..., סבך יהודה, ואפילו אבא שלך, כן אני. ברובע שהיה פעם יהודי ושוקק חיים... והתחושה אשר מתעוררת, היא: "מלא אותם... בשום מקום", כי הם שם ברוחם... וזאת היא ההרגשה של הפולנים עצמם, אשר מתעוררת אצלם כמיהה רבה לדעת, להכיר וללמוד, על אלה שהיו שם ואינם עוד...

צליל יקרה שלי, אני יודע שאין זה מסע קל, ואני מנסה ללוות אותך בעיני רוחי ולתמוך בך, בהתמודדות המיוחדת הזאת שלך. אחרי המפגש עם הרובע היהודי, אחרי הביקור באושוויץ-בירקנאו, ואולי את כבר אחרי ביקור בוורשה, בטרבלינקה... תוכלי אולי להבין טוב יותר את המשמעות, שיש עבורי, למילות שירו של חיים גורי - "מן הדליקה ההיא".

מן הדליקה ההיא, אשר שרטה גופכם המעצה והחרון,
נשאנו אש - לפיד מאיר לנשמתנו,
ובה הדלקנו את שלהבת החרות,
עמה הלכנו בקרבות על אדמתנו.

מילים אלה, ותחושות אלה, ליוו אותי כאשר יצאתי למלחמת ששת הימים, ואני כמעט בן 20. הן היו איתי בימים הקשים של מלחמת יום-הכיפורים.

בעקבות אותה מלחמה ארוכה, החלטנו אמא ואני, ללכת ולהקים ישוב חדש. לקחנו חלק בהקמת קיבוץ מורן. עבורי היה זה הרבה יותר...

ממשואות עירכם ההרוסה
נשלטו אבן מפיות ומנצח.
היא הפכה לאבן-הפנה ואבן-המסר,
לאבן-החומה אשר אינה נפרצת.

פולין, ארץ יפה היא. עבורי היא מולדת שנייה, ארץ בה נולדתי. ארץ בה נולדו
הורי ואבות אבותי... ואדמתה ספוגה בעפרם...
להורי, אני חב תודה מיוחדת, על אשר ידעו לטפח בי את האהבה לאותה מולדת שנייה,
לנופיה היפים, הריה, נחליה ונהרותיה, לשפתה ולתרבותה.
לא מעט בזכותם אני שולט היטב בשפה הפולנית.
יחד עם זאת, ידעו הורי לטפח בי את המודעות היהודית והציונית עוד בפולין.
להפיח בי את המודעות לכך, שיהודי מקומי בישראל, ארצי, מולדתי.

נִקְמְנוּ אֶת מוֹתָכֶם הַמֶּר וְהַבּוֹדֶד
בְּאֶגְרוֹפֵנוּ, שֶׁכְּבֵד הָיוּ וְחֵם הָיוּ;
לְגִטּוֹ הַשְׂרוּף הַקָּמְנוּ פֶּה גִלְעָד,
גִּלְעָד-חַיִּים, אֲשֶׁר לִנְצַח לֹא יִתְמוּ.

זהו גם המסר אשר אני משתדל להעביר לך ולכפיר. כי אין לנו ארץ אחרת...
אני יודע ילדה שלי קטנה, שאין זה מסע קל.
יחד עם זאת, עם כל הקושי והכאב, עם כל ההתרגשות במצבים השונים, זה הזמן להבין
ולהזדהות עם אלה מבני משפחתך הרבים, אשר לא זכו להגיע לארץ ישראל, ולהיות
אנשים ויהודים חופשיים בארצם ובמדינתם...
אלה אשר דרכם האחרונה, הייתה בתימרות עשן, השמימה...
את ילדתי הקטנה, נמצאת על אדמת פולין, כדי לומר בגאון -

אַל-נָא תֵאמַר: "הִנֵּה דֶרֶךְ הָאֶחָדוֹנָה"

"אני עוד חי" - "עם ישראל חי" - "אנחנו פה!"

זֶה יוֹם נִקְסָמְנוּ לוֹ עוֹד יַעַל נִיבּוֹא
וּמִצְעָדְנוּ עוֹד נִרְעִים:
אֶנְחֵנוּ פֶּה!

צליל האהובה שלי,

אני מאחל לך המשך מסע מוצלח ומהנה. אני גם רוצה להעביר לך ודרכך את המסר,
שמתפקידו של הדור שלי, הדור שלך, והדורות הבאים, הוא לשאוף ולפעול להבנה ופיוס
בין יהודים ופולנים.
אני רוצה לקוות, שהנופים אשר את רואה בפולין, יעוררו בך רצון להכיר טוב יותר ארץ זו
ונופיה.

אני מצפה בקוצר רוח לשמוע את חוויותיך ממסע מיוחד זה.

האון נשיקות וחִימוּקִים,
feק, האלה אותך מאוּ, מאוּ,

אכא

יברך יהוה וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחונך: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום.

דברי מחנכים ומנהלי בתי ספר לתלמידים היוצאים לפולין

דברי המנהלת אלינה ביק, תיכון ע"ש הרצוג כפר סבא

תלמידים יקרים!

מסעות היו תמיד דרכו של אדם ללמוד. ללמוד על ההיסטוריה של העם היהודי כמסע בציר הזמן; ללמוד על סביבתו וחברתו, כמסע גיאוגרפי; ללמוד על עצמו כמסע אל נבכי הנפש והגדרת זהותו כיהודי וכישראלי. המסע לפולין הוא מסע בעקבות גורלנו - "ההם אינם עוד, נשארנו רק אנחנו" אמר אבא קובנר, ואתם באים במסע זה בעיקבותם.

בבואכם לפולין זכרו שחי בה הציבור היהודי הדינאמי ביותר, שידע העם היהודי במהלך אלף השנים האחרונות. יהדות פולין הייתה יהדות מפוארת, שהקימה מוסדות תרבות דתיים וחילוניים, מוסדות דת ותנועות ציוניות לצד זרמים אנטי-ציוניים, דתיים וחילוניים. כל אלה ראו בפולין את "מולדתם" הרוחנית. במלחמת העולם ה- II הכל קרס, ופולין הפכה לבית-קברות ענקי בו נרצחו שלושה מיליון יהודים. אתם נוסעים לפולין לראות בית-קברות זה לנסות להבין מה קרה שם. השואה - פרושה לא מרד, לא הצלחה ולא גבורה, אלה חשובים, אך השואה עצמה פרושה רכבות, שפינו מאות אלפי יהודים למחנות השמדה, ושם נרצחו בתאי הגזים.

חשוב לשאול: למה זה קרה? ולקבל תשובות ברורות, לא מעורפלות ולא מתחמקות. אי-אפשר לומר כי זהו "טבעו של העם הגרמני". התשובה צריכה להימצא בנסיבות האיומות בהן נולדו הנאציזם ומלחמת העולם ה- II, ובהיעלמותם של אותם מעצורים מוסריים בקרב הגרמנים שאותם אנו מנסים תמיד לשמור ולקיים. לכאורה אתם יוצאים להבין, ויותר משתבינו, תשאלו ולא תהיינה תשובות. לא לכל השאלות יש תשובות ולא הכל נתפס ומוכן על ידי התובנה האנושית. ואולי מוטב כך - בכל הבנה ישנו ניסיון לעשות סדר, לארגן את הדברים בתוך התווה ובוהו. בתוך הזוועה של השואה - לא תיתכן הבנה, אין סדר ואין ארגון.

הנני בטוחה, כי תשאבו ממסע זה כח רב, ותרגישו גאווה על היותכם יהודים ובני חורין, ותחזרו מפולין בתחושה שחובתכם להנחיל לאחרים את המסר - "לזכור ולעולם לא לשכוח!"

אל תלכי לפני - כי אולי לא אצעד אחריך
אל תלכי אחרי - כי אולי לא אדע להוביל
אם את רוצה להיות עמדי - לכי פשוט לצדי.

בברכת מסע חוויתי

אלינה ביק
מנהלת בית-הספר

מי מכם נוסע מתוך צוואה אישית-משפחתית, כדי להעלות את זכר יקירי משפחתו. ומי מכם נוסע, כדי להוכיח לעולם, שלמרות הכול העם היהודי חי ואתם צאצאיו לא תתנו לעולם לשכוח את אשר אירע על אדמת פולין .

כולנו – תלמידים ומורים – יוצאים למסע המיוחד הזה, ונצעד ביחד במקומות השונים בהם צעדו בני עמנו אל המוות. ננסה לשחזר במסע גם את התרבות היהודית המפוארת, על גווניה הרבים, כפי שהייתה קיימת בפולין ערב השואה.

ראו עצמכם במסע זה כחוליה בשרשרת האינסופית של דורות בעם היהודי, ששרדו וצמחו על אף הכול. אל תשכחו גם את היותנו חלק מהאנושות, ואל תשכחו שעלינו לעשות הכול למען לא תחזור שואה כזו לאף עם אחר בעולם.

נחזור ממסע זה מחוזקים, מאוחדים, ונזכור שפנינו מתוך העבר אל עתיד טוב יותר לעמנו ולאנושות כולה.

אנו מקווים שלכולנו יהיה סיור משמעותי, אנו סומכים על כל אחד ואחד מכם, שתפיקו את המירב ממסע זה, שתקפידו על כל הכללים שסוכמו, וכך נוכל כולנו להתפנות לעיקר, לחוות להתרגש, להתעצב ולהרגיש ביחד.

גילי עטון אשכנזי, מורה מלווה, ביה"ס גימנסיה הרצוג, חולון

לחברי המשלחת היקרים,

הגיע הרגע לו התכוננו כה רבות ואנו יוצאים למסע לא נשכח.

שמענו הרצאות ועדויות, ראינו תמונות וסרטים, ושוחחנו רבות בניסיון להבין את הבלתי נתפס.

כעת אנו יוצאים אל המסע עם התרגשות קלה וחרדה רבה. אנו יוצאים למסע אל העבר בכדי לקיים את צוואתם של אלו שנותרו מאחור - לזכור ולא לשכוח.

אנו יוצאים בשליחות. עלינו לראות את המראות, לשמוע את העדויות, לזכור את המקומות והאנשים ולספר לילדים ולנכדים.

את הלב נמלא באהבה, ואת הדגל נישא כנקמה. את ה"יזכור" וה"קדיש" נקרא ביראה, ואת התקווה נשיר בגאווה.

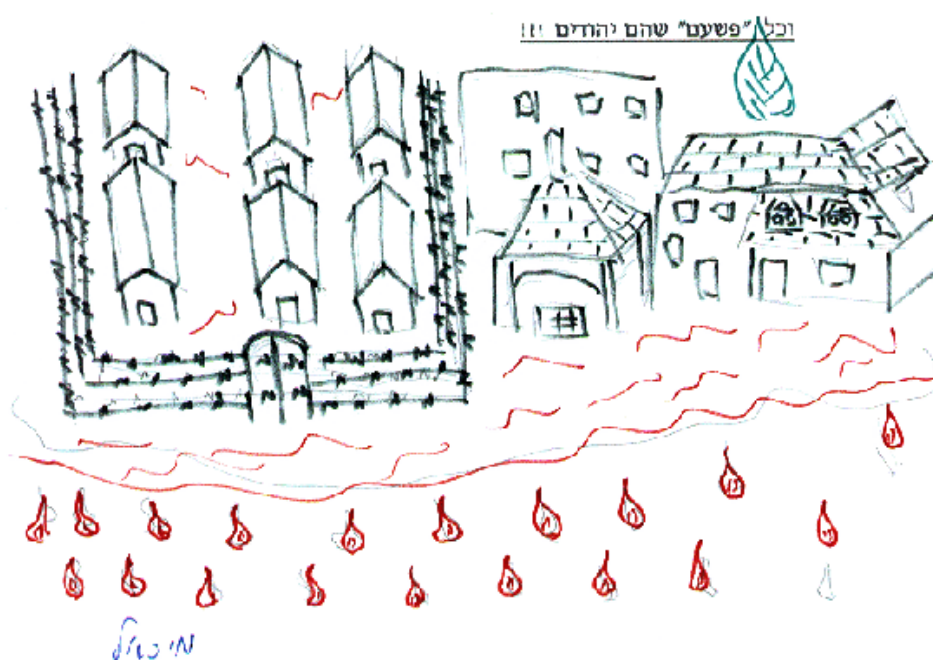
זכרו גם ברגעים הקשים, שאנו כקבוצה אוהבים ותומכים. מותר לצחוק, מותר לבכות, מותר לשיר ומותר לשתוק. אך בעיקר מותר לבכות.

שלכם,

גילי עטון אשכנזי

פולין/ המורה זמירה שם טוב ביה"ס "אוהל שם", רמת גן

לא סרט זוועה. לא סיפור אימה
לא אגדה
היה או לא היה
לא
אמת לאמיתה.
ונבוא לתוכה
עמוק לבטן האפילה
והחשופה לשמיים
ההם
והאלה
בעלטה
של התופת
ההיא.

ציור שצייר המורה מיכאל מביה"ס המקיף רוגוזין קרית אתא, מורה מלווה במסע לפולין

במקום שבו בוכות הציפורים ענת ארנון, מנהלת שכבה, ביה"ס "אוהל-שם", רמת גן

מסע לפולין אינו דומה לשום טיול, סיור או ביקור.

זהו מסע בזמן ומסע לתוך הנפש. מסע שבו אתה יוצא טעון בשאלות רבות וחוזר עם שאלות רבות עוד יותר.

העצבים במקום כזה חשופים ורגישים והעדויות האילמות שנותרו, מחלחלות עמוק ומעצימות את תחושת העצב והזוועה.

היום, ביקרנו במחנה מוות, מחנה השמדה שנשאר כעדות נצח לזוועות.

מאידנק... מחנה איום שהריחות עדיין נשארו דבוקים בו והמראות... והמבנים והדמיון עובד ועובד... המוח מסרב להאמין.. כמו אז... כבר בכניסה פנינו ימינה ונכנסנו לתאי הגזים. ראינו את הצבע הכחלחל-טורקיז, צבע יפה כל כך המצביע על אופטימיות, על תקווה, על שמיים בהירים, על נאיביות... כן נאיביות של עם שהולך שולל ונטבח למוות.

נכנסו לתוך ביתן הנעליים, כמויות אין ספור של נעליים גדולות וקטנות, נעלים של אנשים מבוגרים, של ילדים ותינוקות. ניסינו להעלות בדמיון את פני האנשים והילדים אך ללא הצלחה.

המוח האנושי מסרב לקלוט!

ושוב... העורבים השחורים ממשיכים לחוג בשמי מאידנק מעל צריפי העץ המרקיבים, כאילו הרוע ממשיך לשכון ממעל.

משם צעדנו למשרפות המוות...

בצריף אשר עליו התנוססה הכתובת המטעה "רחצה וחיטוי", שהרי לפני שנשלחו הקורבנות אל מותם הם הוכנסו לאולם מקלחות גדול.

איזה לכלוך התכוונו להסיר... של היהודים? של עצמם?

הרחצה היתה חלק מתהליך ההשמדה.

"מומחי השמדה" מצאו כי לאחר הרחצה חל זירוז מחזור הדם של הגוף ולכן פעולת הגז יעילה יותר. היעילות הנאצית החולנית...

הר האפר... הר מזוויע של אפר אדם...

הטקס אותו העליתם במקום ההוא, פתאום קיבל משמעות אחרת, שונה לחלוטין ממה שחשבתם שיהיה...

פתאום המילים מקבלות פנים, ריחות ומראות, דגלי ישראל נישאים מעל ומקבלים משמעות נוספת.

לשירים יש קצב אחר והמילים הופכות למוחשיות, מובנות כל כך:

"להיות עם חופשי בארצנו"...

פתחו את העיניים הסתכלו סביב, פקחו את האוזניים והקשיבו,
גייסו גם את שאר החושים, היו קשובים למחשבות שלכם, תנו לרגשות להציף אתכם.

בין כל החוויות אל תשכחו- לתמוך אחד בשני, להקשיב ולזכור שכל אחד עובר את
החוויה קצת אחרת, חבקו אחד את השני והיו מלוכדים.

ברגעי עצב תנו כתף לחבריכם. שתפו אותם ואת המורים בחוויות, הביעו את הרגשות,
הקשיבו ואל תשפטו, רק תהיו שם לצידם.

וזכרו כי אני כאן בשבילכם.
אוהבת ובכם מאמינה,

ענת ארנון

ציורי המורה רונית מביה"ס המקיף רוגוזין קרית אתא, מורה מלווה במסע

נסיעה לפולין- דילמה שהוכרעה/הרב משה צבי וקסלר ראש ישיבת בני עקיבא קרית הרצוג, בני ברק

השאלה האם לנסוע לפולין או לא, יצאה כבר מבעיה ודילמה מעשית, והפכה לסוגיה ערכית עקרונית שיש בה צדדים לכאן ולכאן. לכן אין זו שאלה הלכתית רגילה, אלא שאלה חינוכית עקרונית שפסק ההלכה שלה נתון למחנכים. לכן הדברים שאכתוב כאן אינם פסק הלכה במובן הרגיל של המילה (כי הרי אני פוסק), אלא קביעה ואמירה חינוכית.

הרשו לי כמה מילים אישיות. אבי מורי שיחי' היה בשנות התופת באושוויץ בירקנאו וניצל יחידי מבני משפחתו אשר הושמדו כולם באותם מחנות. משפחה ענפה, הורים, ארבעה אחים ואחות אחת. אחותו בתי' ע"ה שרדה עד מסע המוות ושמשה מורה רוחנית ואישיות מקרינה באושוויץ עד אשר קצינה נאצית ירתה בה מספר שעות לפני השחרור. אמי מורתי שרדה יחידה גם היא את השואה, כאשר כל בני משפחתה נכחדה שם.

עד נסיעתי הראשונה לפולין לפני כ-10 שנים, מוכרח אני להודות ששמעתי רבות על השואה, קראתי, התעניינתי ולמדתי. צפיתי בסרטים על השואה... ואכן ידעתי.

אבל... את השואה התחלתי להרגיש, להבין, לחקור רק אחרי שכף רגלי דרכה בבירקנאו, וכשעמדתי בתא הגזים שנשאר בשלמותו במאידינק, ליד המצבות בטרבלינקה, ובקבר הילדים בטרנוב. חשתי חיבור פנימי עמוק בעוצמה כזו שאין אני יכול לתאר במילים.

אני מקשיב לאותם אלו שאומרים שאפשר ללמוד ולהרגיש את השואה גם בלי להיות שם. אבל אני לא מבין איך אפשר לומר שלהיות שם או לא להיות שם זה לא אותו דבר. נכון, אני בהחלט חושב שרק להיות שם זה לא מספיק. חייבים לפני ואחרי להמשיך בתהליך של למידה ועיון.

ועכשיו התייחסות קצרה לכמה טענות נוספות נגד הנסיעה:

א. רבים מדגישים שהנסיעה היא להבנת השואה, אבל אל לנו לשכוח שיש בזה גם חיבור ל-1000 שנות יהדות והבנת אחד ממרכזי היהדות הגדולים והמשמעותיים שהיו לעם ישראל. לא עוד מקומות וריטואלים, אלא מציאות אמיתית. גור, פשיסחה, קוצק, ישיבת חכמי לובלין ועוד.

ב. שאלת הכסף שהפולנים מרוויחים:

1. לדעתי נקודה מאוד משנית, מכיוון שאין אנו נותנים כסף למי שאכן עסק וסייע בהשמדה. אלה ברובם נעלמו מן העולם.
2. רוב הכסף הולך לידיים יהודיות:

(א) כרטיסי הטיסה – אנו נוסעים רק באל על.

(ב) מזון – כולו מהארץ – מבוא חורון.

(ג) סוכני הנסיעות והמדריכים מהארץ.

הפולנים נהנים רק מסכום פעוט ביותר מדמי הנסיעה.

ג. הטענה שהתכנית מיועדת רק לבני עשירים נשמעת טענה קצת מתחסדת, שהרי אנו יודעים שהנסיעה לחו"ל היום היא למעשה נחלת רובם של אזרחי המדינה, "עניים ועשירים". הרי כל קיץ יוצאים מהארץ קרוב למיליון אזרחים, ורק אחוז קטן מהם הם אנשים קבועים. כבר מזמן נסיעה לחו"ל לא נחשבת כמשהו בלעדי

ל"עשירים". לשוויץ ולאמריקה כן. אבל לימוד, העשרה רוחנית והתחברות לכלל עם ישראל לא? אתמה.

ד. תמוהה בעיני הטענה מה עשינו וכיצד חינכנו את הנערים לתודעת השואה כששעריה של פולין היו סגורים. טענה זו דומה למי שאומר מה עשינו לפני שהיה טלפון לכל אחד, או מכשיר סלולארי או מכונת וכו'. וכי עכשיו שאפשר ויש אפשרות לבקר שם, האם לא רצוי שנצל הזדמנות זו?

ה. חובת קודש היא להדליק נר ולפקוד את קברי צדיקנו אשר השארנו מאחור, ועתה יש באפשרותנו לפקדם. הרמ"א, הנצי"ב, ר' שלום שכנא, המהרש"ל, השפת אמת ועוד ועוד. (עיין מחלוקת, שדי חמד והרב קוק בעניין. האם מותר לצאת מא"י ולו רק לפקוד קברי צדיקים).

השאלה ההלכתית בדבר נסיעה לחו"ל דשו בה רבים, לא אזכיר כאן את כל המקורות. סיכם אותה בצורה בהירה הרב דייכובסקי במאמר ממצה בתחומין כ' עמ' 399. וכתב שם במפורש במסקנותיו "הנסיעה לקברות צדיקים ולמחנות ההשמדה של קדושי עמנו - מותרת".

לסיכום: היות ושאלה זו של הנסיעה לפולין היא שאלה חינוכית, טבעי הדבר שיהיו גישות שונות של אנשי חינוך בעלי אמונה. על כן ראוי שכל המתחנך במקום מסוים, אם הוא מעוניין ויכול לנסוע, יקבל את פסק הדין של הישיבה שבה הוא לומד. דרך זו מקובלת על גדולי הפוסקים במחנה הציוני דתי, ששאלות הקשורות לתחום החינוכי – כל ראש ישיבה פוסק לתלמידיו.

אנו בישיבתנו רואים ברכה רבה בנסיעות אלו לטווח הקצר ולטווח הארוך.

אני מאחל לכל תלמידנו מסע עמוק שורשים שיתפתח לעץ ולענפים ולפירות אשר ממנו ייהנו כל מי שיתחבר אליכם לאחר המסע.

נהלך באדמות פולין בחרדה דומיה ורגש. אין אנו נוסעים ל"טיול", ואין אנו מתכוונים לצאת למסע קניות. נהיה מרוכזים אך ורק במטרה לשמה יצאנו.

נתפלל לקב"ה שיצליח דרכנו ונחזור בשלום לארצנו הקדושה מחוזקים.

מוקדש באהבה
למשלחת הישיבה תשס"ב
כחלק מתשובה לשאלות תלמידים

שרה מירום, מחנכת יב³, ביה"ס התיכון בליך, רמת גן רשמים בעקבות היום השני (8.11.05)

"מצמרר, קשה ובלתי נתפס – ומצד שני הכל כל-כך ירוק...
כך הרגשתי למראה הביתנים, מגדלי השמירה הגדרות והקרמטוריום, ולעומתם דשא ירוק ורענן, ספוג גשם...
ממש כמן שאמר ביאליק: 'השמש זרחה, השיטה פרחת – והשוחט שחט' (בעיר ההריגה).
כל הזמן חשבתי שגם הם היו בני-אדם – איך יכול בן אנוש לעולל כך לאדם אחר?
למישהו, שלא ראה מעולם,
שלא עשה לו כל עוול. אם זוהי תולדה של חינוך מעוות, אז אנחנו חייבים, בעזרת החינוך,
להורות ערכים, מוסר, כדי שלא ישאלונו שוב: 'הזהו אדם?'

דבר מנהלת ביה"ס העל-יסודי "הבשור"

אב תשס"ה, אוגוסט 2005

תלמידי יב' היקרים!

הנכם עומדים בפני המסע שלכם לפולין, מסע שיהווה בודאי ברגעים לא מעטים גם משא כבד מנשוא. שום דבר ממה שקראתם, ראיתם או שמעתם, לרבות ההכנה בארץ בטרם צאתכם, לא יוכלו להשתוות למראות של תאי הגזים והמשרפות, של בורות ההריגה והרי האפר.

העיניים רואות, הראש והלב ממאנים להבין. יהיו אלו רגעי המסע האישי של כל אחד ואחת מכם, תתעוררנה שאלות רבות וכואבות, תחושות קשות של זעם ועצב ישמשו לכם בערבוביה, רצון לנקמה יחד עם תחושת גאווה על השייכות לעם היהודי ותחושת תודה על מקומכם הבטוח במדינת ישראל.

לכאורה אתם יוצאים להבין, ויותר משתבינו, תשאלו ולא תהיינה תשובות. לא לכל השאלות יש תשובות ולא הכל נתפס ומובן על ידי התובנה האנושית ואולי מוטב כך – בכל הבנה ישנו ניסיון לעשות סדר, לארגן את הדברים.

לא תיתכן הבנה בתוך השואה, אין קיום לארגון וסדר במעבה השנאה.

עלינו כבני העם היהודי מוטלת החובה ההיסטורית להנציח ולהנחיל מדור לדור את תודעת השואה, ייחודיותה ולקחיה.

עימדו בגאווה כבני אדם, כיהודים וכישראלים במקומות ההשמדה וההנצחה ואימרו גם בשמי וגם בשם כל בני ביתי הרבים שאינם: "אנחנו פה".

מי ייתן ומסע זה יאפשר לכם להתחבר לשרשרת הדורות היהודית שעיקרה הוא חמלה אנושית ואהבת האדם באשר הוא אדם.

הלואי ומסע זה ייתן לכם להציץ מתוך הזוועה אל האנשים הטובים שהושיטו יד, ולזכור כי בתוך הרוע היה גם טוב-לב ונדיבות אנושית.

הלואי ויהיה גם זה מסר מהמסע לחייכם, ותזכרו כי הדרך היחידה הראויה היא "אדם לאדם-אדם".

מאחלת לכם בשמי ובשם כל קהילת בית הספר שיהיה זה מסע אישי ושכבתי משמעותי ומעצב אתכם כישראלים, כיהודים וכבני אדם.

צאו בשלום וחזרו בשלום.
מחבקת אתכם,

כרמן

מקורות

ביה"ס התיכון "אוהל שם" רמת גן:

http://www.ohel-shem.com/deligations/poland/poland_2004

ביה"ס התיכון "אוסטרובסקי" רעננה: <http://www.tik->

[tak.co.il/web/project/project.asp?codeClient=1014&CodeSubWeb=0&id=8359&modul=40](http://www.tik-tak.co.il/web/project/project.asp?codeClient=1014&CodeSubWeb=0&id=8359&modul=40)

ביה"ס התיכון המקיף ע"ש לוינסון - אורט קרית ביאליק:

<http://c3.ort.org.il/Apps/WW/Page.aspx?ws=5663736b-7ab4-4f0c-b6c6-b559bdbb6df0&page=56c08cd0-7906-4a8d-af1e-c7c9ccb4d0a7>

ביה"ס התיכון המקיף ע"ש "בגין", אילת:

<http://users.tapuz.co.il/eilat/poland/story.htm>

ביה"ס התיכון "בליך" רמת גן: <http://www.blich.co.il/node/987>

ישיבת בני עקיבא כפר הרא"ה: <http://www.haroe.org.il/polin.asp>

ביה"ס התיכון "גימנסיה הרצוג", חולון:

<http://www.herzog.holon.k12.il/polin/yomanmasa.htm>

ביה"ס התיכון "דרור" מא. לב השרון: <http://www2.kdror.co.il/polin>

ישיבת בני עקיבא, קרית הרצוג, בני ברק:

<http://www.tik-tak.co.il/web/drashot/drashot2.asp?codeClient=134&CodeSubWeb=0&Modul=10&id=705&kod=1094&kind=m>

ביה"ס העל-יסודי "הבשור":

<http://www.schooly.co.il/habsor>

ביה"ס המקיף-חקלאי "ויצו קנדה", נהלל:
http://space.ort.org.il/@home/scripts/frame.asp?sp_c=833471459

ביה"ס התיכון יפעת: <http://www.haemek.yifat.k12.il/4/polin/polin.htm>

ביה"ס התיכון "כצנלסון", כפר סבא:
http://www.host4u.co.il/uploadedFiles/322/polin_2004.doc

ביה"ס התיכון "למדעים ואומנויות", ירושלים:
www.iasa.jlm.k12.il/polin/2004/index.htm

ביה"ס התיכון "משגב" <http://www.misgav.galil.k12.il/new>

ביה"ס התיכון "עירוני ה'", חיפה:
<http://www.mkm-haifa.co.il/schools/ironih/polin/polin.htm>

ביה"ס התיכון הקיף ע"ש "רוגוזין", קרית אתא:
http://www.rogozin2002.web1000.com/drow_ct.htm

ביה"ס למדעים ואומנויות ע"ש "רוטנברג", רמת השרון:
<http://www.rothberg.org.il/polin1.htm>

<http://clickit3.ort.org.il/Apps/WW/Page.aspx?ws=e3805bdb-ad26-4edc-99af-c58233708228&page=1d727b78-0e1b-4e96-91a0-46fd9c264a17>

בי"ס התיכון "ירדן", מעלה אפרים:
http://www.yarden.maale-efrayim.k12.il/poland_05/hamasa.htm

ביה"ס התיכון "שער הנגב":
http://www.makash.ac.il/h_school/hss/hsse/hsses/zehut/zehut99/files/trip.htm

"עדים במדים", אגף כח אדם, צה"ל:
<http://www.aka.idf.il/edim/yoman/yoman.asp>

סיום גיליון 10